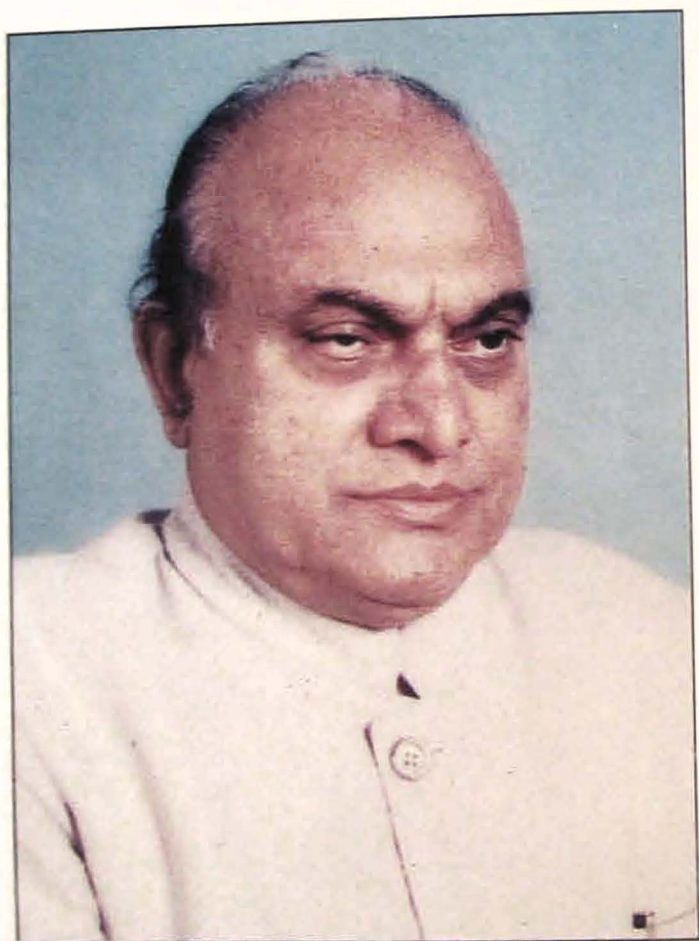

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई
YASHWANTRAO CHAVAN PRATISHTHAN, MUMBAI

वार्षिक अहवाल १९९८ - ९९
ANNUAL REPORT 1998-99

कै. दादासाहेब रुपवते - उपाध्यक्ष

जन्म - २८ फेब्रुवारी १९२५ मृत्यु - २३ जुलै १९९९

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

ट्रस्ट रजि. नं. १०६४३. दि. सप्टेंबर १९८५. सोसायटी रजि. नं. एम.ए.एच / बी.ओ.एम-५३२/८५.
जी.बी.बी.एस.डी., दि. ३० जुलै १९९५

विश्वस्त मंडळ सदस्य

१. मान. श्री. जयरदराव पवार अध्यक्ष
२. मान. श्री. मोहन धारिया कार्याध्यक्ष
३. मान. श्री. ज.गं. काळे सरचिटणीस
४. मान. श्री. अरूण डहाणूकर कोषाध्यक्ष
५. मान. सुधाकरराव नाईक
६. मान. शिवाजीराव पाटील निलंगेकर
७. मान. डॉ. निळकंठराव कल्याणी
८. मान. प्रा.पी.बी. पाटील
९. मान. श्री. राम प्रधान
१०. मान. श्री. गुलाम गौस
११. मान. श्री. लक्ष्मण माने
१२. मान. श्री. वसंतराव कार्लेकर
१३. मान. श्री. ज्ञानेश्वर खैरे
१४. मान. श्री. हुसेन दलवाई
१५. डॉ. रवि बापट
- १६.
१७. } महाराष्ट्र शासन प्रतिनिधी

कार्यकारिणी सदस्य

१. मान. श्री. जयरदराव पवार
  २. मान. श्री. मोहन धारिया
  ३. मान. श्री. ज.गं. काळे
  ४. मान. श्री. अरूण डहाणूकर
  ५. मान. व्ही. सुब्रमण्यन्
  ६. मान. डॉ. राम ताकवले
  ७. मान. श्री. ज्ञानेश्वर खैरे
  ८. मान. श्री. ना.धों. महानोर
  ९. मान. श्री. हुसेन दलवाई
  १०. मान. श्री. नरेंद्रजी तिडके
  ११. मान. श्री. एन.के.पी. साळवे
  १२. मान. श्री. के.बी. आवाडे
  १३. मान. श्री. डॉ. रवि बापट
  १४. मान. श्री. गिरीश गांधी
  १५. मान. श्री. प्रतापराव भोसले
  १६. मान. श्री. शिवाजीराव गि. पाटील
  १७. मान. श्री. अप्पासाहेब उर्फ सा.रे. पाटील
  १८. मान. श्री. अंकुशराव टोपे
  १९. मान. श्री. अजित पवार
- अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक लि

कार्यकारी समिती

१. मान. श्री. जयरदराव पवार
२. मान. श्री. ज.गं. काळे
३. मान. श्री. मोहन धारिया
४. मान. श्री. हुसेन दलवाई
५. मान. श्री. अरूण डहाणूकर
८. मान. श्री. डॉ. रवि बापट
७. मान. श्री. ज्ञानेश्वर खैरे

श्री. त्र्यं.भा. खेडकर - संचालक (प्रशासन)

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई **सन १९९८-९९ चा वार्षिक अहवाल**

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानचा सन १९९८-९९ चा अहवाल पुढीलप्रमाणे सादर करित आहोत.

कार्यकारी समितीचे कामकाज :

यशवंतराव चव्हाण यांचे विचार व कार्याचा प्रसार करण्यासाठी प्रतिष्ठानतर्फे विविध प्रकारचे उपक्रम राबविण्यात येत असून त्यांची आखणी व अंमलबजावणी करण्यासाठी कार्यकारी समितीच्या बैठका महिन्यातून दोन वेळा घेऊन संबंधित विषयांवर निर्णय घेण्यात येतात. प्रतिष्ठानचे सदस्य, पदाधिकारी, अधिकारी, कर्मचारी आणि विविध विभागाचे प्रमुख नियमितपणे आपापले कामकाज करित आहेत.

यशवंतराव चव्हाण केंद्रांमधील उपक्रम :

१. **मुख्य सभागृह :** यशवंतराव चव्हाण केंद्रातील सभागृहाचा वापर, प्रतिष्ठानने आयोजित केलेल्या विविध कार्यक्रमासाठी तसेच निरनिराळ्या सामाजिक संस्था, शासनातर्फे, कंपन्यामार्फत आयोजित केलेल्या सभा, संमेलने, चर्चा, परिसंवाद, चित्रपट, सांस्कृतिक कार्यक्रम यासाठी करण्यात आला. मराठी, हिंदी, गुजराथी व इंग्रजी नाटक, संगीतसभा आदि कार्यक्रमही वर्षभर झाले. या वर्षी दि. नवेंबर असोसिएशन, मुंबई यांनी कानडी फिल्म संस्था व कर्नाटक शासन यांच्या संयुक्त विद्यमाने कानडी फिल्म फेस्टिव्हल प्रतिष्ठानच्या सभागृहात आयोजित केला होता. या कार्यक्रमासाठी प्रतिष्ठानने सभागृह विनामूल्य दिलेले होते. कार्यक्रमास कर्नाटक शासनाचे मंत्री उपस्थित होते. कार्यक्रम अतिशय चांगल्या प्रकारे पार पडला. सभागृहाला सारखी मागणी असून वर्षभर कार्यक्रम मुरु असतात.

२. **सांस्कृतिक सभागृह :** सभागृहाचा अधिक वापर होण्याच्या दृष्टीने सांस्कृतिक सभागृहाचे नूतनीकरण करण्यात आले असून त्यामध्ये अद्यावत सुविधा उपलब्ध करण्यात आलेल्या आहेत. त्या सभागृहात आता आर्ट गॅलरी (कला दालन) कामारण्यात आली आहे. सभागृहाला चांगल्या प्रकारे मागणी येत आहे. तसेच चौथ्या मजल्यावरील परिषद सभागृहाचे नूतनीकरण केल्यापासून त्या सभागृहालाही चांगल्या प्रकारे मागणी येत आहे. सांस्कृतिक सभागृहाचा वापर सर्वसामान्य जनतेच्या प्रबोधनासाठी मुख्यत्वेकरून करण्यात येतो.

३. **उन्नित कलादालन :** मध्यवर्ती केंद्रातील उन्नित कला दालनामध्ये अनेक मान्यवर कलाकारांनी रंगचित्रे, छायाचित्रे, रेखाटनचित्रे, पांटींग या सारख्या हस्तकलेच्या वस्तू यांची विविध प्रदर्शने झाली. नवोदित कलाकारांना प्रोत्साहन देण्यासाठी कलादालनातर्फे 'मान्यून शो' तसेच ज्येष्ठ कलाकारांसाठीही 'मान्यून शो' आयोजित करण्यात आले. गव्हेज शो व शाळकरी मुलांसाठी चित्रस्पर्धा आयोजित करण्यात आली. यामुळे प्रतिष्ठानच्या कलादालनाला चांगली प्रसिद्धी मिळाली. देशाच्या व महाराष्ट्राच्या विकासाशी संबंधित सामाजिक, राजकीय व आर्थिक स्वरूपाच्या

परिषदा, परिसंवाद व चर्चासत्रे घेण्यासाठी तसेच नवोदित कलाकारांना प्रोत्साहन देण्यासाठी मुख्य सभागृह, सांस्कृतिक सभागृह तसेच ललित कलादालन सवलतीच्या दरात देण्यात येतात. कलादालनात उदयोन्मुख कलाकारांना प्राधान्य देण्यात येते. या दालनांत मे १९९९ पासून 'सी डॅक' या नामांकित संस्थेचे संगणक वर्ग घेण्यात येत आहेत.

४. **सांस्कृतिक विभाग :** प्रतिष्ठानच्या सभागृहात 'रंगस्वर' तर्फे आयोजित करण्यात येणाऱ्या नाट्य, चित्रपट, गायन आदि कार्यक्रमांचा आस्वाद घेण्यासाठी प्रतिष्ठानच्या मान्यवर सदस्यांना तसेच रंगस्वरचे मदस्य होऊ इच्छिणाऱ्या सदस्यांसाठी वार्षिक वर्गणी रुपये ५००/- व पती-पत्नीसाठी रुपये ७५०/- भरून सभासद करून घेता येते. रंगस्वरच्या सदस्यांना तसेच प्रतिष्ठानच्या आजीव सदस्यांनाही सवलतीच्या दरात वर्गल कार्यक्रमांचा आस्वाद घेता येतो. सांस्कृतिक विभागासाठी स्वतंत्र सल्लागार समिती व संघटन समिती असून त्यांच्या मार्फत कार्यक्रमांचे नियोजन करण्यात येते. या वर्षामध्ये रंगस्वरच्या कार्यक्रमांचा लाभ सभासदांनी घेतला आहे. या विभागात उदयोन्मुख कलाकारांना प्राधान्याने संधी देण्यात येते.

५. **यशवंतराव चव्हाण ग्रंथालय :** यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानच्या अनेक उद्दिष्टांपैकी सुसज्ज ग्रंथालय हे एक प्रमुख उद्दिष्ट आहे. ग्रंथालयात अनेक विषयांवरील ग्रंथ विकत घेतलेले असून त्यामध्ये राज्यशास्त्र, ग्रामीण प्रश्न, पर्यावरण, महाराष्ट्राची संस्कृती व इतिहास, सहकार शिक्षण, स्त्रियांचे प्रश्न, कायदा या विषयांवरील पुस्तके घेतली आहेत. मा. यशवंतराव चव्हाण साहेबांच्या जीवनाच्या विविध पैलूंचे दर्शन घडविणारी पुस्तके तसेच त्यांनी स्वतः लिहिलेली पुस्तके ग्रंथालयात आहेत. शिवाजी विद्यापीठ, प्राज्ञपाठ शाळा, ग्रंथाली, महाराष्ट्र शासन यांनी प्रकाशित केलेली पुस्तके ग्रंथालयासाठी विकत घेतलेली आहेत. त्याचप्रमाणे अनेक विषयांवरील "संदर्भ ग्रंथ" उपलब्ध आहेत. वाचकांच्या सोयीसाठी झेरॉक्स मशिनची व्यवस्था करण्यात आली आहे. ग्रंथालयामध्ये विविध प्रकारची दैनिके, पाक्षिके व मासिके इत्यादि दर्जेदार साहित्य वाचकांसाठी ठेवण्यात आले आहे. ग्रंथालयात वाचकांची बसण्याची व्यवस्थाही करण्यात आली आहे. ग्रंथालयाचा जास्तीत जास्त वापर होण्याच्या दृष्टीने सभासद करून घेण्याचे काम चालू असून वार्षिक वर्गणी रुपये २५०/- आकारली जाते. तसेच ग्रंथालयातील पुस्तकांचा कॉलेज विद्यार्थ्यांना लाभ व्हावा या उद्देशाने विद्यार्थ्यांकडून सवलतीची वार्षिक वर्गणी रुपये २५/- घेतली जाते.

प्रतिष्ठानच्या आजीव सदस्यांना ग्रंथालय विनामूल्य उपलब्ध आहे. ग्रंथालयात आतापर्यंत ११०४५ पुस्तके घेतली असून संगणकावर त्यांची नोंद घेण्याचे काम चालू आहे. १ एप्रिल १९९८ ते ३१ मार्च १९९९ या काळात रुपये १,६६,६७३/- किंमतीचे ग्रंथ खरेदी करण्यात आले आहेत. ग्रंथ खरेदीसाठी स्वतंत्र निवड समिती नियुक्त करण्यात आली आहे. या समितीमार्फत ग्रंथ खरेदी केले जातात.

६. **इंटरनेट प्लझा :** यशवंतराव चव्हाण इंटरनेट प्लझाचे उद्घाटन प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष मा. शरद पवार यांच्या शुभहस्ते २६ ऑक्टोबर १९९७ रोजी झाले. इंटरनेट प्लझामार्फत विविध प्रकारची माहिती आणि दूरबत्त्वा

संपर्क इंटरनेटद्वारे साधता जातो. जागतिक घडामोडींची माहिती एका जागेवर बसून मिळते. त्याचप्रमाणे इ-नेटद्वारे जगात कोठेही संपर्क साधता येतो. याचा खर्च इतर संपर्क साधनांपेक्षा कमी येतो. साधारणपणे ४२ विभागांची आणि ३५ व्यावसायिकांनी इंटरनेट प्लानाचा उपयोग करून घेतला आहे. प्रतिष्ठानच्या विविध विभागांना आवश्यक असलेली माहिती इंटरनेटमधून एकत्र करून देण्यात येते. इंटरनेट प्लानासाठी डॉ. रवी बापट आणि अजोब नाडकर्णी यांचे मार्गदर्शन मिळते. या विभागात जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांना आकर्षित करण्याचा प्रयत्न चालू आहे.

७. केंद्र इन्व्हेस्टीगेशन प्रशिक्षण केंद्र : युरोपियन युनियनशी सहकार्य

युरोपियन युनियनच्या भारतीय विभागाचे सहकार्य प्रतिष्ठानच्या उपक्रमांना लाभत असून महाराष्ट्रातील व्यापार, उद्योग, सहकार व सामाजिक क्षेत्राच्या भरीव वृद्धीसाठी ते फार महत्वाचे आहे. प्रतिष्ठान, महाराष्ट्र ज्ञान व युरोपियन युनियन यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाराष्ट्रभर पंचायत राज प्रशिक्षण उपक्रम युरोपियन युनियनने प्रतिष्ठानला उपलब्ध केलेल्या निधीतून व राज्य शासनाच्या निधीतून कार्यान्वित झाला आहे. तसेच सहकार क्षेत्रातील पंच कमिटी सदस्यांना प्रशिक्षण देण्याचा कार्यक्रम हाती घेण्याचा निर्णय प्रतिष्ठानने घेतला आहे. व्याख्यात्री युरोपियन युनियनकडून आर्थिक मदत अपेक्षित आहे. युरोपियन युनियनद्वारे महाराष्ट्रात निरनिराळ्या क्षेत्रांत प्रकल्प उभारण्यासाठी आर्थिक मदत कशी उपलब्ध करून देता येईल याची माहिती प्रसिद्ध केली आहे. त्याचा फायदा व्यापारी उद्योजकांस होईल. युरोपियन युनियनतर्फे "इलेक्ट्रॉनिक्स डाटा इंटरचेंज" मल्टी मोडल इन्व्हेस्टमेंट सेंटर स्थापन करण्यात आले असून त्यामधून भारत व युरोप मधील व्यापार, उद्योग व अन्य क्षेत्रातील माहिती सत्वर मिळते. युरोपियन युनियनच्या अधिकाऱ्यांशी व प्रतिनिधींशी प्रतिष्ठानने वेळोवेळी निरनिराळ्या प्रकल्पाबाबत उपयुक्त चर्चा केली आहे.

८. अनुबोधपट : प्रतिष्ठानने हाती घेतलेले श्री. एस.एम. जोशी यांच्या जीवनावरील आधारित "मी एस.एम.," तर्कनीय लक्ष्मणशास्त्री जोशी यांच्या जीवनावर "तर्कनीय लक्ष्मणशास्त्री", कवी कुसुमाग्रज यांच्या जीवनावर "प्रवासी पक्षी", पु. ल. देशपांडे यांच्या जीवनावरील "पु. ल. वृत्तांत" हे अनुबोधपट पूर्ण झाले आहेत. दुर्दैवानेच्या माध्यमगटी या कार्यक्रमात "प्रवासी पक्षी" व "पु. ल. वृत्तांत" यांचा काही भाग दाखविण्यात आला. त्याचप्रमाणे "पु. ल. वृत्तांत" अनुबोधपट दि. १९/१०/९८ रोजी पुणे येथे माननीय श्री. शरदरावजी पवार व माननीय श्री. पु. ल. देशपांडे यांच्या उपस्थितीत समारंभपूर्वक दाखविण्यात आला. त्याच कार्यक्रमात पु. ल. वृत्तांत, तर्कनीय व प्रवासी पक्षी अनुबोधपटांच्या टी.डी.ओ. कॅसेटही उपलब्ध करण्यात आल्या. श्रीपाद अमृत झने यांच्या जीवनावर अनुबोधपट काढण्याचे काम श्री. विनय नेवाळकर यांच्यावर सोपविण्यात आले असून माननीय राज्य मांडेबांच्या जीवनावर अनुबोधपट काढण्याचे काम डॉ. जबाग पटेल यांच्यावर सोपविले आहे. अजोब नाडकर्णी यांच्यावर अनुबोधपट काढण्याचे काम डॉ. जबाग पटेल यांच्यावर सोपविले आहे. अजोब नाडकर्णी यांच्यावर अनुबोधपट काढण्याचे काम डॉ. जबाग पटेल यांच्यावर सोपविले आहे.

९. **खुली निबंध स्पर्धा :** प्रतिष्ठानच्या कार्यक्रमांचा भाग म्हणून दरवर्षी खुल्या निबंध स्पर्धा आयोजित करण्यात येतात. सन १९९८ साली खालील दोन विषयांवर खुली निबंध स्पर्धा आयोजित करण्यात आली होती.

१. भारतीय राज्य घटना व संसदीय लोकशाही

२. भारतीय कृषि मालाच्या बाजार व्यवस्थेची समस्या व उपाय

ही स्पर्धा प्राध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, संशोधक, वृत्तपत्रलेखक, प्रौढ नागरिक यांच्यासाठी खुली होती. सदर स्पर्धेसाठी अनुक्रमे प्रथम पारितोषिक रुपये ५,०००/-, द्वितीय पारितोषिक रुपये ३,०००/- व तृतीय पारितोषिक रुपये २,०००/- चे आहे. निवड समितीने निवड केलेल्या विजेत्यांना चव्हाण साहेबांच्या पुण्यनिधी दिनी २५ नोव्हेंबर १९९८ रोजी पारितोषिके प्रदान करण्यात आली. निबंधस्पर्धेचे परीक्षक म्हणून डॉ. सुरेश माने व श्री. एच. के. महाले यांनी काम पाहिले. या स्पर्धेमध्ये प्रथम पारितोषिक डॉ. एम. एम. गडकरी - मुंबई, द्वितीय पारितोषिक विभागून प्रा. जे. एस. इंगळे - सांगली व प्रा. विंतामणी आर. एम. - नाशिक व तृतीय पारितोषिक श्री. जयानंद मटकर - सिंधुदुर्ग यांना देण्यात आलेली आहेत. तसेच उत्तेजनार्थ पारितोषिक कुमारी ऋचा शशिकांत देशपांडे - ठाणे यांना देण्यात आले.

१०. **यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालयीन नियतकालिके पारितोषिक योजना :** या योजने अंतर्गत महाराष्ट्रातील निरनिराळ्या विद्यापीठांकडून त्यांच्याकडे महाविद्यालयांची प्राप्त होत असलेली नियतकालिके मागविण्यात येतात. नियतकालिकांची छाननी परीक्षकांकडून करून घेण्यात येते. यामध्ये प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांक निवडण्यात येऊन प्रथम पारितोषिक रुपये १५,०००/-, द्वितीय पारितोषिक रुपये १०,०००/-, तृतीय पारितोषिक रुपये ५,०००/- असे देण्यात येतात. यावर्षी खालील विद्यापीठांना पारितोषिके प्राप्त झालेली आहेत. त्यांचे परीक्षण डॉ. सरोजिनी वैद्य, श्रीमती ज्योती म्हापसेकर, श्री. वि. चिं. फडके यांनी केले.

१. प्रथम पारितोषिक	विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (शिवाजी विद्यापीठ)
२. द्वितीय पारितोषिक	सिडनॅहॅम कॉलेज, मुंबई (मुंबई विद्यापीठ)
३. तृतीय पारितोषिक	विद्यावर्धिनी महाविद्यालय, धुळे (उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ)
उत्तेजनार्थ :-	रामकृष्ण परमहंस विद्यालय, उस्मानाबाद. (मराठवाडा विद्यापीठ)

सदर महाविद्यालयांना पारितोषिकांच्या रक्कमा पाठविण्यात आल्या.

११. **यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालयीन साहित्य पारितोषिक योजना :** महाविद्यालयातील १२ वी उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांसाठी सन १९९७-९८ साठी "यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालयीन साहित्य पारितोषिक" ही योजना प्रतिष्ठानने लेख, कथा व कविता या तीन साहित्य प्रकारांकरिता आयोजित केली होती. विजेत्यांना प्रथम पारितोषिक रुपये ३,०००/-, द्वितीय पारितोषिक रुपये २,०००/-, तृतीय पारितोषिक रुपये १,०००/- व

प्रमाणपत्र अशा स्वरूपात मा. चव्हाण साहेबांच्या पुण्यतिथी दिनी प्रदान करण्यात आले. सदर स्पर्धेसाठी परीक्षक म्हणून श्री. अरुण शेवते, श्री. निळकंठ कदम व श्री. जी.पी. भावे यांनी काम पाहिले.

या योजने अंतर्गत खालील महाविद्यालयीन साहित्यिकांना पारितोषिके देण्यात आली.

कथा

प्रथम पारितोषिक	:	श्री. संतोष साहेबराव तांदळे एस.एस.जी.एस. कॉलेज, कोपरगांव
द्वितीय पारितोषिक	:	कुमारी शकुंतला जनार्दनराव जाधव शिवाजी महाविद्यालय, तातूर
तृतीय पारितोषिक	:	कुमारी जयश्री ढबाले यशवंत महाविद्यालय, वर्धा

कविता

प्रथम पारितोषिक - विभागून	:	ललित आघाने - औरंगाबाद हेमराज बागूल - धुळे
द्वितीय पारितोषिक - विभागून	:	विनोद राजत - धुळे आनंदकुमार लोकरे - मंगळवेढा
तृतीय पारितोषिक - विभागून	:	भाऊराव तनपुरे - वाशिम सुप्रिया पेडणेकर - दापोली

लेख

प्रथम पारितोषिक	कुमारी अर्चना कृ. कानडे - वर्धा
द्वितीय पारितोषिक	कुमारी धनश्री नारायण पाटील - जळगांव
तृतीय पारितोषिक	: कुमारी शकुंतला विठोबा बागदरी - रायगड

१२. यशवंतराव चव्हाण राज्यस्तरीय पारितोषिक : प्रतिष्ठानच्या उद्दिष्टांमधील एक भाग म्हणून खालील क्षेत्रात घरीब कार्य करणाऱ्या मान्यवर व्यक्ती वा संस्थेला चक्रीय पद्धतीने दरवर्षी रुपये ५१,०००/- चे पारितोषिक व सन्मानपत्र देण्यात येते.

१. यशवंतराव चव्हाण कृषि औद्योगिक समाजरचना पारितोषिक
२. यशवंतराव चव्हाण सामाजिक एकात्मता पारितोषिक
३. यशवंतराव चव्हाण ग्रामीण विकास पारितोषिक
४. यशवंतराव चव्हाण मराठी साहित्य संस्कृति पारितोषिक

१३. मा. चव्हाण साहेबांचा पुण्यतिथी दिन व जयंती दिन साजरा : मा. चव्हाण साहेबांची पुण्यतिथी व जयंतीदिन प्रतिष्ठानच्या सभागृहांत साजरे करण्यांत आले. या वर्षीचे “यशवंतराव चव्हाण कृषि औद्योगिक समाजत्त्वना पारितोषिक” योजना आयोगाचे माजी सदस्य मा. डॉ. जयवंतराव पाटील, डहाणू यांना देण्याचे निश्चित करण्यात येऊन त्यांना दिनांक २५ नोव्हेंबर १९९८ रोजी मा. चव्हाण साहेबांच्या पुण्यतिथी दिनी मा. श्री. वाय. व्ही. चंद्रचूड, माजी मुख्य न्यायाधीश, सुप्रीम कोर्ट यांच्या हस्ते रोख रक्कम रुपये ५१,०००/- व सन्मानपत्र प्रदान करण्यात आले.

मा. यशवंतराव चव्हाण साहेबांच्या स्मृतिप्रीत्यर्थ राष्ट्रीय एकात्मता, लोकशाही मूल्ये, सामाजिक, आर्थिक विकास या क्षेत्रांमध्ये उत्कृष्ट सेवा करणाऱ्या नामवंत व्यक्तीला “यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार” व मानपत्र देण्यात येते. पुरस्काराची रक्कम रुपये एक लाख असून सुयोग्य व्यक्तीची निवड करण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाचे माजी मुख्य न्यायाधीश वाच. व्ही. चंद्रचूड यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती नेमण्यात आली आहे. या समितीचे सदस्य डॉ. होमी सेठना, मा. डॉ. मनमोहन सिंग, मा. डॉ. जी. व्ही. के. राव, मा. श्री. शिशिर बोस हे आहेत. निवड समितीच्या शिफारशीनुसार यावर्षीचा राष्ट्रीय पुरस्कार योजना आयोगाच्या भूतपूर्व सदस्य व ‘सेवा’ या सुप्रसिद्ध संस्थेच्या संस्थापिका श्रीमती इला भट, गुजरात यांना देण्याचे निश्चित करण्यात येऊन मा. चव्हाण साहेबांच्या जयंतीदिनी म्हणजे १२ मार्च १९९९ रोजी नियोजन मंडळाच्या माजी सदस्य श्रीमती चित्राताई नाईक यांच्या हस्ते त्यांना रुपये एक लाख व सन्मानपत्र प्रदान करण्यात आले.

तसेच १२ मार्च १९९९ रोजी खुली निबंध स्पर्धा विजेत्यांना बक्षिसाचे वितरण, महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी निबंध, कथा व कविता स्पर्धा विजेत्यांना बक्षिस वितरण करण्यात आले. त्याचप्रमाणे महाराष्ट्रातील महाविद्यालयातील नियतकालिकांच्या स्पर्धेमध्ये सर्वोत्कृष्ट ठरलेल्या विजेत्यांची नावे जाहीर करण्यात आली. या दोन्ही कार्यक्रमास मोठ्या संख्येने प्रेक्षक उपस्थित होते.

१४. प्रतिष्ठान प्रकाशने :

१. मा. डॉ. आबासाहेब शिंदे - कोल्हापूर यांना प्रतिष्ठानने “दि पॅरलल गव्हर्नमेंट ऑफ सातारा” ए फेज ऑफ क्वीट इंडिया मूव्हमेंट या इंग्रजी ग्रंथाचे “सातारा समांतर शासन” या नावाने मराठी भाषांतर करून देण्याचे काम सोपविले होते ते त्यांनी पूर्ण करून दिले असून त्यावर पुढील कार्यवाही चालू आहे.

२. मा. बॅ. पी. जी. पाटील - सातारा यांनी कर्मवीर डॉ. भाऊराव पाटील यांचे चरित्र लिहिले आहे. ते प्रतिष्ठानकडे सादर केले आहे. त्याच्या प्रकाशनाबाबतची कार्यवाही चालू आहे.

१५. अंधश्रद्धा निर्मूलन कार्यक्रम : यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई व महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती, सातारा यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाराष्ट्रभर प्रबोधनाचे कार्यक्रम राबविले जातात. त्यामध्ये ७ ते १०

अस्वापर्यंत लोकांशी घेट दरवर्षी संबंध येतो. तसेच 'सत्यशोध प्रज्ञा' प्रकल्पामार्फत महाराष्ट्रातील प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षकांची तसेच प्राध्यापकांची शिबिरे घेतली जातात व त्यांची परीक्षा घेतली जाते. सदर कार्यक्रमासाठी यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई, समितीस दरवर्षी आर्थिक सहाय्य करते.

१६. यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान व महाराष्ट्र राज्य शासन मिळून युरोपियन युनियनच्या सहकार्याने सुरु झालेला पंचायत राज सदस्यांना प्रशिक्षण देण्याचा प्रकल्प : यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई, युरोपियन युनियन आणि महाराष्ट्र शासन यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाराष्ट्रभर पंचायत राज प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम राबविला जात आहे. प्रतिष्ठानमध्ये प्रशिक्षण विभाग स्वतंत्रपणे प्रतिष्ठानचे विश्वस्त श्री. ज्ञानेश्वर छैरे यांच्या नियंत्रणाखाली चालू आहे. प्रशिक्षणाचा एकूण अंदाजे खर्च रुपये २ कोटीपर्यंत असून त्यापैकी ८८ लाख रुपये प्रतिष्ठानला युरोपियन युनियनकडून आर्थिक मदत मंजूर झाली. प्रकल्पासाठी लागणारी उर्वरित रक्कम महाराष्ट्र शासनाने खर्च करावयाची आहे. युरोपियन युनियनने आतापर्यंत ४८ लाख रुपये दिलेले आहेत.

ग्रामपंचायत सदस्यांच्या प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम महाराष्ट्रातील १३ स्वयंसेवी संस्थांमार्फत राबविण्यात येत होना. त्यामध्ये शासनाने वाढ करून स्वयंसेवी संस्थांची संख्या २५ केली आहे. याशिवाय ११ पंचायत राज प्रशिक्षण केंद्रांना या कामाने समाविष्ट करून घेतले आहे. त्यापोटी स्वयंसेवी संस्थेला एका ग्रामपंचायत सदस्याच्या प्रशिक्षणाला रु.१००/- प्रमाणे खर्च देण्यात येतो. त्यापैकी महाराष्ट्र शासन रु.६४/- खर्च देते व प्रतिष्ठान रु.३६/- देते. आतापर्यंत सुमारे ८० हजार ग्रामपंचायत सदस्यांना प्रशिक्षण दिले आहे. जवळजवळ ८० हजार सदस्यांचे प्रशिक्षण पूर्ण व्हावयाचे आहे.

प्रशिक्षणामाठी येणाऱ्या सदस्यांना प्रतिष्ठानतर्फे एक माहिती पुस्तिका द्यावी असे ठरले आहे. इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन या संस्थेतील तज्ञ श्री. खुटवड व श्री. अवधानी यांनी एक ४८ पानांची पुस्तिका तयार केली असून ती जुलै १९९९ अखेरपर्यंत छापून होईल.

प्रतिष्ठानने युरोपियन युनियन बरोबर करारनामा केलेला आहे. या नुसार प्रशिक्षणाचे काम मार्च १९९७ अखेर पूर्ण व्हावयाचे होते. हा करार प्रतिष्ठानच्या विनंतीनुसार ३० जून १९९९ पर्यंत वाढविण्यात आला आहे. ग्रामपंचायत सदस्यांशिवाय पंचायत समिती व जिल्हा परिषदेच्या सदस्यांच्या प्रशिक्षणाबाबत महाराष्ट्र शासनाकडे शिफारस केली आहे. शासनाचा आदेश आल्यानंतर हा कार्यक्रम हाती घेण्यात येईल.

१७. प्रथम मुंबई शिक्षण उपक्रम : प्रथम मुंबई शिक्षण उपक्रमांतर्गत मुंबई शहरातील २३ विभागातील महानगर पालिकेच्या शाळांमधून आणि वस्त्यांमधून विविध कार्यक्रम व योजना राबविल्या जातात. सन १९९८-९९ चे कार्यक्रम पुढीलप्रमाणे :-

बालवाडी : पूर्व प्राथमिक शिक्षणाचे महत्त्व व गरज ओळखून शहरातील २७६८ बालवाड्यांना प्रथम तर्फे सहाय्य केलं गेले.

अभ्यासवर्ग : ३री व ४थी मधील शैक्षणिकदृष्ट्या मागे राहिलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी विशेष कार्यक्रम या अंतर्गत ३३९ वर्गातून ६००० विद्यार्थ्यांनी अभ्यासवर्गाचा लाभ घेतला.

प्रतिसृष्टी : महानगरपालिकेच्या शाळांमधील ११ केंद्रातून "संगणकाच्या सहाय्याने शिक्षण" कार्यक्रम. या संगणक केंद्रातील संगणकावर खास भारतीय भाषेतील खेळ तयार करण्यात आले आहेत. विद्यार्थ्यांमध्ये गणित व भाषा या विषयांची गोडी निर्माण करण्यास या खेळाची खूपच मदत होत आहे.

ब्रिजकोर्स : आजपर्यंत शाळेपासून वंचित राहिलेल्या व शाळेतून गळती झालेल्या मुलांना त्याच्या वयावगेवरील मुलांच्या इयत्तेत दाखल करण्याकरिता त्यांची अभ्यासाची तयारी करून घेणारा विशेष कार्यक्रम राबविण्यात येतो.

शिक्षण सल्लागार समिती : स्थानिक जनतेच्या सहभागाने "प्रत्येक शाळा सुंदर, प्रत्येक मूल शाळेत, प्रत्येक मूल शिकलेले" हे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी शिक्षण खात्याच्या मदतीने १२५४ शाळांमध्ये शिक्षण सल्लागार समितीची स्थापना करण्यात आली आहे. या समितीत स्थानिक जनतेसोबत स्वयंसेवी संस्था व संघटनांचा उत्स्फूर्त सहभाग लाभत आहे.

संगणक माहिती कक्ष : महानगरपालिका शिक्षण विभाग आणि प्रथम यांच्या सहकार्याने संगणक माहिती कक्षाची स्थापना करण्यात आली आहे. या माहिती कक्षाच्या मदतीने यापुढे महानगरपालिकेच्या शाळा संबंधीची सविस्तर माहिती एकाच ठिकाणी व एकाच वेळी मिळणे सोपे व सुलभ होईल.

शिक्षण हा मूलभूत हक्क व्हावा यासाठी एका राष्ट्रीय आघाडीची स्थापना करण्यात 'प्रथमचा' पुढाकार आहे. सात राज्यातील १००० गावांमध्ये स्थानिक पातळीवर कामाची सुरुवात केलेली आहे.

प्रतिष्ठानने वरील कार्यक्रम राबविण्यासाठी आर्थिक मदत केली असून त्यांच्या कार्यालयासाठी जागा उपलब्ध करून दिली आहे.

१८. यशवंतराव चव्हाण स्कॉलरशिप :

१. आदर्श गांव संशोधन प्रकल्प :

टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल सायन्सचे श्री. सी. व्ही. मधूकर यांनी आदर्श गांव संशोधन प्रकल्प अंतीम टप्प्यात आहे असे कळविले आहे. देशातील स्वयंसेवी संस्था / व्यक्तींनी बऱ्याच ठिकाणी आदर्श गाव म्हणून विकास साधला आहे. हा प्रयोग बहुतांशी यशस्वी झालेला आहे. या आदर्श गांव योजनेबाबतचे संशोधन करून एकत्रित ग्रामीण धोरण आखता येईल का? याबत संशोधन पूर्ण करून त्याचा प्रकल्प अहवाल लवकरात लवकर अपेक्षित आहे.

२. महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे : जीवन व कार्य

श्री. गो. मा. पवार, सोलापूर यांना "महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे : जीवन व कार्य" या विषयावर

प्रतिष्ठानने रुपये ३५,०००/- ची शिष्यवृत्ती मंजूर केलेली आहे. सदर प्रकल्प चालू असून त्याचा पाटपुरावा करण्यात येत आहे.

३. यशवंतराव चव्हाण शिष्यवृत्ती :

श्री. वि.वि. पाटील, कराड, जि. सातारा यांना मा. यशवंतराव चव्हाण यांचे व त्यांचेवर इतरांनी लिहिलेले विविधांगी दुर्मिळ साहित्य (ग्रंथ, विशेषांक, गौरवांक, लेख, भाषणे, मुलाखती, प्रस्तावना) संग्रहित करण्यासाठी शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यात आली होती. श्री. वि.वि. पाटील यांनी सदर काम एक वर्षांमध्ये पूर्ण करून सदर साहित्य प्रतिष्ठानचे विश्वस्त मा. राम प्रधान यांचेकडे सुपूर्त केलेले आहे.

४. यशवंतराव चव्हाण व्यक्ती आणि योगदान :

प्रा. देवीदास इशारे, अकोला यांना ‘यशवंतराव चव्हाण व्यक्ती आणि योगदान’ साठी सन १९९२ मध्ये एक वर्षासाठी शिष्यवृत्ती मंजूर करण्यात आली होती. काही तांत्रिक कारणामुळे प्रबंध सादर करण्यास किंवा झाला होता. सदर प्रबंध प्रतिष्ठानला प्राप्त झालेला असून त्या प्रबंधाची छाननी मा. अनंतराव पाटील यांनी केलेली आहे व त्यांचा अहवाल प्रतिष्ठानला सादर केला. त्याचा विचार करून श्री. देवीदास इशारे यांना रुपये २५,०००/- ची स्कॉलरशिप मंजूर करण्यात आली.

५. महाराष्ट्राच्या औद्योगिकरणाचे सामाजिक आणि सांस्कृतिक परिणाम संशोधन प्रकल्प :

सर्वसाधारणपणे महाराष्ट्रात मोठ्या प्रमाणात औद्योगिक विकास झाला आहे. औद्योगिकरणबरोबरच सामाजिक, आर्थिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातही फार मोठे फेरबदल दिसून आलेले आहेत. औद्योगिकरणाचे समाजावर, भाषेवर, संस्कृतीवर, लोकांच्या राहणीमानावर काय परिणाम झाले आहेत, याचा अभ्यास करण्यासाठी श्री. प्रकाश देशमुख, पत्रकार यांना शिष्यवृत्ती देण्यात आलेली आहे. श्री. देशमुख हे काम टप्प्या-टप्प्याने पूर्ण करणार आहेत. शासनाच्या उद्योग विभागाने सदर प्रकल्प उपयुक्त असल्याचे कळविले आहे. त्याबाबतीत कार्यवाही चालू आहे.

११. यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान व इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक अॅडमिनिस्ट्रेशन “महाराष्ट्र शाखा” :

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई व इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक अॅडमिनिस्ट्रेशन, महाराष्ट्र शाखा यांच्या कनिष्ठ दूरदर्शी ‘यशवंतराव चव्हाण मेमोरियल ट्रेन्चर’ आयोजित करण्यात येते. यासाठी प्रतिष्ठानने रुपये १०,०००/- मदत संस्थेस देणगी म्हणून दिलेले आहेत. त्यानुसार दि. ३०-११-१९९८ रोजी मान. श्री. डॉ.एम. संमण, निवृत्त पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र यांचे ‘कायदा व सुव्यवस्था यांच्या पुढील आव्हाने’ या विषयावर व्याख्यान संपन्न झाले.

२०. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्तविद्यापीठात मा. चव्हाणसाहेबांचा पुतळा :

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्तविद्यापीठ, नाशिक यांच्या विनंतीनुसार विद्यापीठाच्या परिमर्गाने उभारण्यासाठी मा. चव्हाण साहेबांचा पूर्णाकृती पुतळा प्रतिष्ठान तर्फे भेट म्हणून देण्याचे ठरविण्यांत आले. सदर पुतळा शिल्पकार वाय.जी.सावंत, मुंबई यांच्याकडून तयार करून घेण्यात येत आहे. शिल्पकार सावंत यांनी मान. चव्हाणसाहेबांच्या पुतळ्याचे मातीचे शिल्प मान. श्री. बाबूराव सडवलेकर, माजी संचालक जे.जे. स्कूल ऑफ आर्ट्स, मुंबई यांच्या मार्गदर्शाखाली पूर्ण करून प्रतिष्ठानच्या मान्यवर मदत्यांना प्रत्यक्ष दाखविले. आता धातूचे शिल्प करण्यास मान्यता देण्यात आलेली आहे. सदरचे काम चालू आहे.

२१. यशवंतराव चव्हाण यांचे कराड येथील निवासस्थान “विरंगुळा” बंगला :

मा. चव्हाण साहेबांचे कराड येथील “विरंगुळा” या बंगल्यामध्ये अनेक वर्षे वास्तव्य, साग्रिध्व व संबंध लक्षात घेऊन सदर बंगला प्रतिष्ठानने खरेदी केलेला आहे. सदर वास्तूची देखभाल (किरकोळ दुरुस्ती, वीज बिल, नगरपालिका टॅक्स, बागवगीच्याची देखभाल, बॉचमन व शिपाई) व्यवस्थेची जबाबदारी “दि कराड जनता सहकारी बँक लि. कराड” यांनी घेतली असून कराड केंद्राचे कामकाज सदर वास्तूमध्ये चालू आहे.

२२. विभागीय केंद्र नागपूर :

प्रतिष्ठानच्या विश्वस्त मंडळाने नागपूर येथे विभागीय केंद्र स्थापन करण्याचा निर्णय घेतला असून सदर विभागाची जबाबदारी प्रतिष्ठानचे सदस्य मा. गिरीश गांधी, नागपूर यांच्यावर सोपविण्यात आली आहे. त्यानुसार त्यांनी मा. चव्हाण साहेबांच्या जयंती दिनी मा. नामदार अनिल देशमुख, सांस्कृतिक कार्य व शिक्षण राज्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांच्या हस्ते केंद्राचे उद्घाटन केले.

या केंद्रात पुढीलप्रमाणे कार्यक्रम झाले. १४ एप्रिल १९९८ रोजी भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जयंती निमित्त श्रद्धांजलीचा कार्यक्रम आयोजित केला होता. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी नागपूर विद्यापीठाच्या विज्ञानशाखेचे अधिष्ठाता डॉ. टी. एम्. करडे हे होते व प्रमुख अतिथी म्हणून कवि कुलगुरु कालिदास संस्कृत विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. पंकज चांदे होते.

१८ एप्रिल १९९८ रोजी आचार्य अत्रे जन्मशताब्दी निमित्त “झेंडूची फुले” या संग्रहातील निवडक कवितांचे गायन व कै. सखारामपंत जोशी स्मृति पुरस्कार वितरण असा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. कार्यक्रमाला मोठ्या संख्येने रसिक प्रेक्षक उपस्थित होते.

५ मे १९९८ रोजी विभागीय केंद्र नागपूर आणि पां. ना. बनहट्टी प्रकाशन यांच्या संयुक्त विद्यमाने श्री. टी.जी. देशमुख यांच्या साप्ताहिक “मराठी जग” मधील अग्रलेखांचा संग्रह “चौदावे रत्न” या सुप्रसिद्ध समीक्षक डॉ. द. भि. कुळकर्णी संपादित पुस्तकाचे प्रकाशन खासदार श्री. दत्ता मेघे यांचे हस्ते संपन्न झाले. या

प्रसंगी प्राचार्य राम शेवाळकर, निवृत्त सचिव श्री. पी. जी. गवई, नागपूर विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु डॉ. मधुसूदन चान्सरकर, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर अध्यासनचे डॉ. भाऊ लोखंडे इत्यादि मान्यवरांनी पुस्तकावरील प्रतिक्रिया व्यक्त केल्या. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून माजी खासदार श्री. बनवारीलालजी पुरोहित होते तसेच कार्यक्रमास माजी उपमुख्यमंत्री श्री. नासिकराव तिरपुडे, शेतकरी संघटनेचे श्री. विजय जावंघिया, श्री. केशवराव पोतदार, श्री. अनंतराव धारड, व्यासपीठावर विशेषत्वाने उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे संचालन श्री. गिरीश गांधी यांनी केले तर आभार प्रदर्शन श्री. विवेक खेर यांनी केले.

३१ मे १९९८ रोजी विभागीय केंद्र, नागपूर यांनी शालेय विद्यार्थ्यांसाठी स्व. श्रीकांत कुलकर्णी स्मृति व्यक्तिमत्व विकास शिबिराचे दि. २४ एप्रिल ते ८ जून या कालावधीत आयोजन करण्यात आले. दि. ३१ मे ९८ रोजी शिबिरार्थींनी तयार केलेल्या विविध वस्तू व चित्रांच्या प्रदर्शनाचे उद्घाटन पोलीस उपआयुक्त श्री. भामराव राऊत यांचे हस्ते विदर्भ राष्ट्रभाषा भवन, उत्तर अंबाझरी मार्ग येथे संपन्न झाले. यामध्ये जवळपास पंचेचाळीस शिबिरार्थींनी भाग घेतला.

दिनांक ५ जून १९९८ रोजी जागतिक पर्यावरण दिवसाच्या निमित्ताने स्व. श्रीकांत कुलकर्णी स्मृति व्यक्तिमत्व विकास शिबिरातील विद्यार्थ्यांच्या सहभागाने एका उद्बोधनपर कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी श्री. वामनराव जोशी हे होते. प्रमुख अतिथी म्हणून श्री. श्रीनिवासजी पाटील होते. त्यांनी पर्यावरण समस्या आणि संतुलन याबाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. वनराईचे विश्वस्त व विभागीय केंद्राचे प्रमुख श्री. गिरीश गांधी यांनी पर्यावरणाच्या ऱ्हासामुळे उमन्न होणाऱ्या संभावित धोक्यांची जाणीव शिबिरार्थींना दिली. या प्रसंगी ज्येष्ठ साहित्यिक व पत्रकार श्री. आझाद शाहू यांनी पर्यावरण विषयक कविता सादर केल्या. कार्यक्रमाचे संचालन श्री. अविनाश महालक्ष्मे यांनी केले. तर आभार प्रदर्शन श्री. विवेक खेर यांनी केले. कार्यक्रमात शिबिरार्थींबरोबरच पालकवर्गही मोठ्या संख्येने उपस्थित होता.

दिनांक १८ जुलै १९९८ रोजी रंगस्वर प्रकल्पांतर्गत नागपुरातील सुप्रसिद्ध संगीत दिग्दर्शक व गायक श्री. भाऊशेट त्राडमे यांनी स्वतः संगीतबद्ध केलेल्या संतांच्या अभंग रचनांचा कार्यक्रम "संतमहिमा" आयोजित करण्यात आला. या प्रसंगी खासदार श्री. विकास मुत्तेमवार आणि श्री. पद्मेशकुमार गुमा प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते.

दिनांक २६ व २७ सप्टेंबर १९९८ रोजी स्नातकोत्तर मराठी विभाग, नागपूर विद्यापीठ, यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान आणि अ.भा. मराठी नाट्य परिषद, नागपूर शाखा यांच्या संयुक्त विद्यमाने सुप्रसिद्ध नाटककार 'प्रा. महेश एन्कुंजवार ह्यांचे नाट्यवाङ्मय' या विषयावर सुप्रसिद्ध नाट्यसमीक्षिका प्रा. पुष्पा भावे यांच्या अध्यक्षतेखाली दोन दिवसांच्या चर्चासत्राचे आयोजन करण्यात आले होते. चर्चासत्राचे उद्घाटन प्राचार्य राम शेवाळकर यांच्या हस्ते झाले. कार्यक्रम नागपूर विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. भालचंद्र चोंपणे, सुप्रसिद्ध साहित्यिक श्री. विजय नेंडुरकर, प्रतिष्ठानचे श्री. गिरीश गांधी यांच्या प्रमुख उपस्थितीत संपन्न झाला. या चर्चासत्रामध्ये

महाराष्ट्रातील श्री. रविंद्र किंबहुने, सुप्रसिद्ध नाट्य दिग्दर्शक श्री. चंद्रकांत कुलकर्णी, प्रा. माणिक कानडे, डॉ. संध्या अमृते, श्री. जयंत परांजपे, डॉ. श्रीपाद भालचंद्र जोशी, अरुणा देशमुख इत्यादि मान्यवरांनी भाग घेतला. चर्चासत्राचा समारोप प्रा. सुरेश द्वादशीवार यांचे अध्यक्षतेखाली आणि नागपूर विद्यापीठाचे प्र-कुलगुरु श्री. योगानंद काळे यांच्या प्रमुख उपस्थितीत संपन्न झाला. महाराष्ट्रातील बहुतेक विद्यापीठांतील प्राध्यापक व विद्यार्थी चर्चासत्रात सहभागी झाले होते. या क्षेत्रातील नामवंत अधिकारी व्यक्तींच्या विचारमंथनामुळे साहित्य व नाट्यशास्त्र अभ्यासकांसाठीही हे चर्चासत्र अत्यंत उपयुक्त ठरले.

दि. २५ नोव्हेंबर १९९८ रोजी स्व. यशवंतराव चव्हाण या द्रष्ट्या नेत्याच्या पुण्यतिथी निमित्ताने त्यांच्या स्मृतीस अभिवादन करण्यासाठी नागपूर विद्यापीठ संस्कृत विभाग प्रमुख डॉ. रुपाताई कुलकर्णी यांच्या अध्यक्षतेखाली कार्यक्रम आयोजित केला होता. या प्रसंगी विदर्भ साहित्य संघाचे उपाध्यक्ष डॉ. श्रीपाद भालचंद्र जोशी आणि संवेदनाशील कवि प्रा. ज्ञानेश बाकुडकर यांची भाषणे झाली. या प्रसंगी ज्येष्ठ स्वातंत्र्यसंग्राम सैनिक श्री. वामनराव वा. गावंडे यांनीही आपले विचार व्यक्त केले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक श्री. अनंत धारड यांनी तर संचालन श्री. विवेक खेर यांनी केले. कार्यक्रमाला विविध क्षेत्रातील गणमान्य नागरिक मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

दिनांक ३ जानेवारी १९९९ रोजी प्रतिष्ठान आणि "आम्ही मैत्रिणी" या संस्थांच्या संयुक्त विद्यमाने क्रांतिज्योती स्व. सावित्रीबाई फुले दिनानिमित्त महिला व विद्यार्थिनींसाठी एक दिवसीय व्यक्तिमत्व विकास शिबिर आयोजित करण्यात आले होते. शिबिराचे उद्घाटन नागपूर टेलिफोन्सच्या डेप्युटी मॅनेजर श्रीमती स्वाती कामत यांच्या हस्ते आणि श्रीमती माणिक चावा, गिरीश गांधी, अनंतराव धारड, जयप्रकाश गुमा इत्यादींच्या प्रमुख उपस्थितीत संपन्न झाले. शिबिरामध्ये आहारशास्त्र, सौंदर्यशास्त्र, संगणक, इंटरनेट, व्यक्तिमत्व विकास, आयुर्वेद इत्यादि विषयांतील अत्याधुनिक माहितीसह मान्यवर तज्ज्ञांनी मार्गदर्शन केले.

दिनांक २२ ते २४ फेब्रुवारी १९९९ रोजी विभागीय केंद्र नागपूर आणि 'रंगप्रवाह' यांच्या संयुक्त विद्यमाने तरुण व होतकरु आदिवासी कलावंत श्री. सुभाष मसराम यांच्या चित्रांचे प्रदर्शन नागपूर येथे तीन दिवसांसाठी आयोजित केले होते. प्रदर्शनाचे उद्घाटन आदिवासी विभागाचे अपर आयुक्त श्री. एन. आर. मुष्म यांचे हस्ते व श्री. गिरीश गांधी यांचे अध्यक्षतेखाली संपन्न झाले.

१२ मार्च १९९९ रोजी स्व. यशवंतराव चव्हाण यांच्या ८६ व्या जयंती दिनानिमित्त द्विस्तरीय भव्य कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. या निमित्त सकाळी १० वाजता विविध संस्था व मान्यवर व्यक्तींनी स्व. यशवंतराव चव्हाण यांना श्रद्धांजली अर्पण केली. सकाळी १०.३० वा. 'स्व. यशवंतराव चव्हाण यांच्या स्वप्नातील महाराष्ट्र व आजचे वास्तव' या विषयावर एका परिसंवादाचे आयोजन करण्यात आले. परिसंवादांच्या अध्यक्षस्थानी नागपूर सुधार प्रन्यासचे सभापती श्री. श्रीनिवासजी पाटील हे होते. परिसंवादामध्ये सुप्रसिद्ध पत्रकार व विचारवंत श्री. महेश जोशी, डॉ. भा. ल. भोळे, नागपूर विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु श्री. हरिभाऊ केदार, कवि कुलगुरु कालिदास संस्कृत विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. पंकज चांदे इत्यादी मान्यवरांनी आपले विचार व्यक्त केले.

स्व. यशवंतराव चव्हाणांचा प्रत्यक्ष सहवास लाभलेले वक्ते आणि त्यांची समयोचित भाषणे यामुळे हा परिसंवाद दीर्घकाळ स्मरणात राहील असा झाला. जयंती दिन समारोहाच्या दुसऱ्या सत्रात सायंकाळी सुप्रसिद्ध नाटककार श्री. पराग धोंगे लिखित व दिग्दर्शित तीन एकांकिकांचा "त्रिमिती नाट्य महोत्सव" आयोजित केला होता.

ज्येष्ठ पत्रकार व विचारवंत श्री. मोहन जोशी यांचा दि. १७ मार्च १९ रोजी नागपूरातील वृत्तपत्रे संपादकांशी पत्रिच्य आणि अनौपचारिक वार्तालाप कार्यक्रम आयोजित केला होता. या प्रसंगी ज्येष्ठ पत्रकार श्री. सत्यनारायण शर्मा, श्री. उमेश चौबे, लोकमतचे संपादक श्री. कमलाकर धारप, तरुण भारतचे संपादक श्री. सुधीर पाटक, लोकसत्ताचे निवासी संपादक प्रा. सुरेश द्वादशीवार, श्री. मेघनाद बोधनकर, लोकमत समाचारचे श्री. एस.एन. विनोद, श्री. विजय जिवकर, डॉ. भा. ल. मोळे, डॉ. रुपाताई कुल्कर्णी, श्री. गिरीश गांधी, श्री. अनंतराव धारड इत्यादि मान्यवर कार्यक्रमात उपस्थित होते.

दि. २७ मार्च १९९९ रोजी जागतिक रंगभूमी दिनानिमित्त थोर नाटककार कवी कै. वि. वा. शिरवाडकर उर्फ कुसुमाग्रज यांना श्रद्धांजली म्हणून "कुसुमाग्रजार्पण...." हे नावीन्यपूर्ण नाट्यदर्शन सादर करण्यात आले. कुसुमाग्रजांच्या लोकप्रिय साहित्यकृतींवर आधारित या नाट्यदर्शन कार्यक्रमाची निर्मिती, संकल्पना आणि दिग्दर्शन श्री. मनोज जाधव यांचे होते. "नटसम्राट" या प्रसिद्ध नाटकातील अप्पासाहेब बेलवलकर व कावेरी ही पात्रे नटी सुत्रधाराच्या रुपात शिरवाडकरांच्या नाटकातील प्रवेश व त्यांच्या कवितांच्या साहाय्याने हे नाट्यदर्शन घडवितात.

कार्यक्रमात अ. भा. मराठी नाट्यपरिषद, नागपूर शाखेचे सहकार्य लाभले होते.

२३. कराड केंद्र :

१. दिनांक १ मे १९९८ रोजी मा. चव्हाण साहेबांच्या जीवनकार्याशी परिचित असणाऱ्या सातारा-मांगली-कोल्हापूर व सोलापूर या जिल्ह्यातील कार्यकर्त्यांचा "स्नेह मेळावा" आयोजित करण्यात आला होता. सदर मेळाव्यास जवळ जवळ ४६० लोक उपस्थित होते.

२. २ ऑक्टोबर १९९८ रोजी महात्मा गांधी जयंती निमित्ताने स्वातंत्र्य सैनिकांचा मेळावा मान. श्री. अनंतराव पाटील यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोजित करण्यात आला होता. स्वातंत्र्य सैनिक मेळाव्यास सांगली, यवना जिल्ह्यातील ३५० स्वातंत्र्य सैनिक व कार्यकर्ते उपस्थित होते.

३. १६ ऑक्टोबर १९९८ रोजी मा. श्री. न्यायमूर्ती चंद्रशेखर धर्माधिकारी, प्रा. ग.प्र. प्रधान, मान. बाळमनाथ भारदे, जे.स्वा.सेनानी व्यंकटराव रणधीर, श्री. धोंडिराम माली यांनी कराड केंद्रास भेट देऊन मान. चव्हाण साहेबांच्या फोटोचे प्रदर्शन पाहिले व केंद्राच्या कार्याची रूपरेखा व पुढील कार्यक्रमाबाबत सविस्तर चर्चा झाली.

४. मान. चव्हाणसाहेबांच्या पुण्यतिथी दिनी दि. २५ नोव्हेंबर १९९८ रोजी केंद्राच्या "विरंगुळा" वंगल्यामध्ये मान. चव्हाणसाहेबांच्या फोटोंचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले होते. प्रदर्शनामध्ये मान. चव्हाण साहेबांचे जवळ-जवळ अडीच हजार विविध प्रकारच्या भावमुद्रा असलेले फोटो लावण्यात आले होते. प्रदर्शन दोन दिवस सर्वांच्यासाठी खुले ठेवण्यात आले होते. प्रदर्शनाचा लाभ जवळजवळ पाचहजार व्यक्तींनी घेतले. त्याचप्रमाणे "विरंगुळा" परिसरात मान. चव्हाणसाहेबांच्या आवाजातील भाषणे ऐकविण्यात आली. वरील दोन्ही कार्यक्रमांना महाराष्ट्रातील मान्यवर व्यक्तीही उपस्थित होत्या.

५. सौ. वेणुताई चव्हाण स्मारक भवन, कराड येथे मान. चव्हाण साहेबांच्या साहित्याचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले होते. साहित्य प्रदर्शनाचे उद्घाटन मान. श्री. विनायकराव पाटील यांनी केले. मान. श्री. शरदराव पवार, मान. श्री. दत्ता मेघे, मान. श्री. विष्णू आण्णा पाटील, मा. श्री. प्रतापराव भोसले, मा. श्री. मनोहर जोशी - मुख्यमंत्री, मान. श्री. हर्षवर्धन पाटील, मान. श्री. कल्लाप्पा आण्णा त्रावाडे, मान. श्री. सदाशिवराव मंडलिक, मान. श्री. अभयसिंह राजे भोसले, मान. श्री. शंकरराव जगताप आदि प्रतिष्ठित मंडळी उपस्थित होती.

६. दि. १ जून १९९८ रोजी सी. वेणुताई चव्हाण यांची १५वी पुण्यतिथी साजरी करण्यात येऊन यानिमित्त प्रा. डॉ. कन्हैया कुंदप यांचे "सी. वेणुताई चव्हाण जीवन व कार्य" या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. त्याचप्रमाणे कवी सुधांशु यांच्या गायनाचा कार्यक्रमही आयोजित करण्यात आला होता. कार्यक्रमास २५० लोक उपस्थित होते.

७. दि. १२ मार्च १९९९ रोजी मान. चव्हाणसाहेबांच्या जयंती दिनी "भारतीय लोकशाहीचे भवितव्य" या विषयावर "कोल्हापूर सकाळ" चे संपादक श्री. अनंत दीक्षित यांचे व्याख्यान कराड नगर परिषद व केंद्र कराड यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित करण्यात आले होते.

२४. पुणे केंद्र :

पुणे विभागीय केंद्राचे उद्घाटन २५ नोव्हेंबर १९९८ रोजी मुंबई उच्च न्यायालयाचे माजी न्यायमूर्ती मान. चंद्रशेखर धर्माधिकारी यांच्या हस्ते झाले. कार्यक्रमास खासदार विठ्ठल तुपे, श्री. अंकुश काकडे, श्री. शांतीलाल सुरतवाला उपस्थित होते. पुणे विभागीय केंद्राचे अध्यक्ष मा. श्री. ज्ञानेश्वर खैरे यांच्या अध्यक्षतेखाली कार्यक्रम संपन्न झाला.

केंद्रमार्फत पुरंदर तालुक्यातील सासवड या गावी तालुक्यातील प्राथमिक व माध्यमिक विद्यार्थ्यांसाठी दोन दिवसांच्या नाट्य प्रशिक्षण शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. तालुक्यातील जवळजवळ ७० शाळांमधील ३०० विद्यार्थी-विद्यार्थीनींनी कार्यक्रमात भाग घेतला होता. शिबिराचे उद्घाटन चित्रपट अभिनेत्री

२५. वार्तापत्र :

यशवंतराव चव्हाण सेंटर, मुंबई येथे कार्यरत असलेल्या नवभारत युवा आंदोलन, महागट्ट महिला व्यासपीठ, रंगस्वर, कृषी व सहकार व्यासपीठ, पंचायत राज प्रशिक्षण, इंटरनेट प्लाझा व माहिती तंत्रज्ञान प्रबोधिनी इत्यादी विविध विभागांच्या कार्याविषयीचा अहवाल व माहिती तीन महिन्यातून एकदा प्रतिष्ठानच्या सर्व सभासदांना कळवी या हेतूने हे त्रैमासिक वार्तापत्र प्रसिद्ध होत असते. यावर्षी एप्रिल, सप्टेंबर, डिसेंबर, मार्च या महिन्यात प्रसिद्ध केलेले वार्तापत्राचे चारही अंक प्रतिष्ठानच्या सर्व सभासदांना पाठविण्यात आले आहेत.

महाराष्ट्राच्या सामाजिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक, कृषी-औद्योगिक परिवर्तनासाठी झटणारे ज्येष्ठ मुत्सद्दी व धुरंधर विचारवंत नेते मा. यशवंतराव चव्हाण यांचे मौलिक विचारही वार्तापत्रामधून सर्वांपर्यंत पोचविण्याचा प्रयत्न केला जातो. 'रोजगार हमी योजनेची पंचवीस वर्षे' 'आरक्षणाचे राजकारण' 'प्रदूषणाचा ऑक्टोपस' अशा प्रकारच्या लेखांद्वारे तत्कालीन सामाजिक घडामोडींचे विश्लेषण करण्याचाही उद्देश या वार्तापत्रामधून सफल होत असतो. यशवंतराव चव्हाण कृषी-औद्योगिक समाजरचना राज्यस्तरीय पारितोषिकाने गौरविलेले डॉ. जयंतराव पाटील यांचे मार्च ९९ च्या अंकात समाविष्ट केलेले भाषण तर खेडोपाडी मार्गदर्शक ठराव असंच आहे. नागपूर, कऱ्हाड, पुणे या विभागीय केंद्रांचा अहवालसुद्धा या वार्तापत्रामधून प्रसिद्ध केला जातो.

वार्तापत्र रजिस्टर करण्याच्या प्रयत्नांना यावर्षी यश मिळालेले आहे. यावर्षीच्या वार्तापत्र अंकांना मा. दादासाहेब रुपवते, उपाध्यक्ष, मा. शरद काळे, सरचिटणीस, मा. वापूसाहेब खैरे, डॉ. रविंद्र बापट यांचे सर्वतोपरी मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले. मानद संपादक म्हणून श्रीमती रेखा नार्वेकर या वार्तापत्राची जबाबदारी सांभाळतात.

२६. ग्रंथोत्सव :

मान. पंडित जवाहरलाल नेहरू आणि मान. यशवंतराव चव्हाण या दोघांचे ग्रंथप्रेम लक्षात घेऊन, तसेच १४ नोव्हेंबर हा पंडितजींचा जन्मदिवस व २५ नोव्हेंबर यशवंतरावजींची पुण्यतिथी ही संस्मरणीय घटना म्हणून यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई व नॅशनल बुक ट्रस्ट ऑफ इंडिया यांनी व ग्रंथालीच्या सहकार्याने दि. १४ नोव्हेंबर ते २२ नोव्हेंबर १९९८ या दरम्यान चव्हाण सेंटर मध्ये ग्रंथोत्सव आयोजित केला होता. ग्रंथोत्सवासाठी केंद्र इमारतीमध्ये जवळजवळ ६६ स्टॉल उभारण्यात आले होते. ग्रंथोत्सवाचे उद्घाटन मान. श्री. अरुण टिकेकर, संपादक, लोकसत्ता यांनी केले तर समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी मान. दादासाहेब रुपवते होते. ग्रंथोत्सवास रसिकांचा चांगला प्रतिसाद मिळाला असून दररोज ५ हजार रसिकांनी, लेखकांनी भेट दिली. ग्रंथोत्सवास वर्तमानपत्रातून चांगल्या प्रकारे प्रसिद्धि मिळाली.

२७. आमदार निधीतून संगणक :

मान. श्री. अरुण मेहता यांच्या आमदार निधीतून संगणक प्रशिक्षणासाठी प्रतिष्ठानला रुपये ५,००,०००/- (पाच लाख) अनुदान मंजूर होऊन सदर रकमेचे संगणक मान. जिल्हाधिकारी, मुंबई यांच्याकडून

प्रतिष्ठानला प्राप्त झालेले आहेत. मान. श्री. अरुण मेहता यांचे प्रतिष्ठानच्या कार्यकारी समितीने अभिनंदन करून आभार मानले.

२८. ज्ञानपत्र (ग्रंथाली) प्रकल्प :

दिनांक ५.११.१९९८ रोजी झालेल्या विश्वस्त मंडळाच्या बैठकीमध्ये श्री. दिनकर गांगूल, सचिव ग्रंथाली यांनी ज्ञानी माहिती दिली की १००० दिवसांमध्ये १००० पुस्तके प्रकाशित करून 'ज्ञानपत्र' प्रकल्पाद्वारे महाराष्ट्रातील किमान १००० घराण्यांमध्ये पोहचवता करण्याचा संकल्प आहे. यावर विचार होऊन याच प्रकल्पासाठी प्रतिष्ठानने छपये तीन लाख मदत देण्याचे मान्य करून यावर्षी रुपये १ लाखांचा धनादेश दिला. प्रकल्पाचे विश्वस्त मंडळाच्या बैठकीमध्ये स्वागत करण्यात आले.

२९. लेखनालय :

महाराष्ट्रातील समाजकार्य करणाऱ्या व्यक्तींची संख्यावर लेखनालय लिहून गविवारच्या 'सकाळ' वृत्तपत्रात प्रसिद्ध करण्याचा संकल्प श्री. आर्टी जोगळेकर, पुणे यांनी प्रतिष्ठानला सादर केला. यावर प्रतिष्ठानच्या कार्यकारी समितीने विचार करून प्रकल्पाचे स्वागत करून महाराष्ट्रभर फिरावे लागत असल्याने प्रवास खर्चापोटी रुपये १२,०००/- अनुदान मंजूर केलेले आहे. या लेखनालयात आतापर्यंत दोन लेख प्रसिद्ध झाले आहेत.

३०. कै. शंकरराव मोरे चरित्रग्रंथ :

मान. श्री. अनंतराव पाटील, माजी खासदार, पुणे यांनी कै. शंकरराव मोरे यांचे चरित्र लिहिण्याचे काम हाती घेतले होते. या चरित्र ग्रंथास यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबईने आर्थिक मदत करावी अशी त्यांनी विनंती केलेली होती. सदर विनंतीचा विचार कार्यकारी समितीमध्ये होऊन ग्रंथास रुपये २५,०००/- अनुदान देण्यात आले. त्याप्रतिपक्ष त्यांनी चरित्रग्रंथाच्या १० प्रती प्रतिष्ठानला ग्रंथालयासाठी पाठविल्या आहेत.

३१. मा. चव्हाणसाहेबांच्या संसदेतील भाषणे खंड ३-४ :

मा. श्री. राम प्रधान यांनी संपादित केलेली मा. चव्हाणसाहेबांची संसदेतील भाषणे खंड ३ व ४ मेसर्स, अमेय प्रकाशन, पुणे यांनी छापून तयार ठेवलेली आहेत. सदर ग्रंथांचे प्रकाशन दिली येथे संसद भवनाच्या हॉलमध्ये करण्याचे यांजिरे आहे. सदर ग्रंथांच्या प्रती संसद व सर्व राज्यांतील विधानमंडळांच्या ग्रंथालयांना व मा. चव्हाणसाहेबांच्या समकालीन मान्यवरांना भेट करून देण्याचे ठरले आहे.

३२. ग्रामीण महिला प्रशिक्षण शिबिर अनुदान :

पुणे जिल्हा कृषी विकास संस्था, पुणे यांनी बारामती, बीड, इंदापूर, हवेली इत्यादी तालुक्यातील कष्टकरी महिलांना संबोधित करून त्यांना आर्थिकदृष्ट्या स्वावलंबी बनविणे तसेच आरोग्य समस्यांबाबत जागृती निर्माण करणे यासाठी वर्चस्व चार शिबिरे आयोजितण्यात येणार असल्याचे कळविले आहे. या कार्यक्रमासाठी प्रतिष्ठानने पुणे जिल्हा कृषी विकास संस्था यांना रु.५०,०००/- अनुदान मंजूर केलेले आहे.

३३. इस्त्रायल येथे जाण्यास आर्थिक मदत :

राहुरी येथील महात्मा फुले कृषी विद्यापीठाच्या डिपार्टमेंट ऑफ हॉर्टिकल्चर विभागाचे डॉ. डी. पी. वासकर यांची इस्त्रायल येथे हॉर्टिकल्चर प्रशिक्षणामाठी निवड झाल्याने त्यांनी विनंती केल्यानुसार प्रतिष्ठानने त्यांना रुपये १०,०००/- आर्थिक सहाय्य मंजूर केले.

३४. इस्त्रायल येथे प्रशिक्षणासाठी जाण्यास आर्थिक मदत :

कृषी विकास प्रतिष्ठान, बारामती यांच्या कृषी विभागाच्या प्रमुख डॉ. मी. कादरभाई यांना इस्त्रायल सरकारतर्फे शिष्यवृत्ती मिळाली. त्यांना इस्त्रायल येथे उपस्थित राहण्यासाठी प्रतिष्ठानने कृषी विकास प्रतिष्ठानच्या विनंतीवरून रुपये २०,०००/- अनुदान मंजूर केले.

३५. फुले-आंबेडकर तत्वज्ञान संस्था, धुळे या संस्थेस अनुदान :

फुले-आंबेडकर, छत्रपती शिवाजी महाराज, राष्ट्रमाता जिजाऊ यांच्या ग्रंथावरील परीक्षा ग्रंथ छपाईसाठी अनुदान मिळावे म्हणून फुले - आंबेडकर तत्वज्ञान संस्था, धुळे यांनी केलेल्या विनंतीनुसार प्रतिष्ठानच्या कार्यकारी समितीने रु.३०,०००/- अनुदान मंजूर केले.

३६. युवक विरादरी, मुंबईच्या 'राष्ट्रीय स्नेह छावणी ९८' च्या कार्यक्रमास अनुदान :

युवक विरादरी, मुंबईने 'राष्ट्रीय स्नेह छावणी ९८' हा कार्यक्रम मुंबईमध्ये आयोजित केलेला होता. कार्यक्रमास प्रतिष्ठानने रु.२०,०००/- आर्थिक सहाय्य दिले व शिबिरार्थींनी प्रतिष्ठानला भेट दिली त्यावेळी त्यांना स्नेहभोजन देण्यात आले.

३७. माहिती तंत्रज्ञान प्रबोधिनी :

२१व्या शतकास सामोरे जाण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञान हे अतिशय वेगवान व प्रभावी तंत्रज्ञान उपलब्ध आहे, हे आता सर्वमान्य झालेले आहे. संगणकाचा वापर सर्वच क्षेत्रात सुरू झालेला आहे. संगणकाच्या प्राथमिक वापरापासून ते इंटरनेट पर्यंतचे शिक्षण आपल्या गरजेप्रमाणे घेणे हे आधुनिक भारतात आवश्यक झाले आहे. नवीन तंत्रज्ञानाचा पूर्ण लाभ मिळविण्यासाठी आवश्यक ते तंत्रज्ञ तयार होणेही आवश्यक आहे. या दूरदृष्टीने प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष मा. शरदराव पवार यांनी विश्वस्तांसमोर प्रतिष्ठानने "माहिती तंत्रज्ञान प्रबोधिनी" स्थापन करून नवीन युवक-युवतींना संगणक प्रशिक्षणाचा लाभ देता याचा म्हणून सी-डॅक, पुणे या नामवंत संस्थेचे कोर्सेस प्रतिष्ठानने सुरू करावेत असा विचार मांडला. इतकेच नव्हेतर महाराष्ट्रातील सर्व माध्यमिक शाळा संगणकाद्वारे प्रतिष्ठानला जोडून 'एम्बुक्शन टू होम' ही योजना सुरू करण्याबद्दलही विचार मांडला. विश्वस्तांनी या प्रकल्पास तत्त्वतः संमती दिली. त्यास अनुसरून प्रतिष्ठानने "माहिती तंत्रज्ञान प्रबोधिनी" स्थापन केली आहे. प्रतिष्ठानने सी-डॅक, पुणे या संस्थेबरोबर ४ जानेवारी १९९९ रोजी करार करून पहिला 'डिप्लोमा इन इन्फर्मेशन टेक्नॉलॉजी' (डीआयटी) हा कोर्स १० मे १९९९ रोजी सुरू केला आहे.

‘डिप्लोमा इन अँडकान्सड् कॉम्प्युटींग कोर्स’ हा देश पातळीवरील कोर्स दिनांक १६.८.१९९९ पासून सुरू होत आहे. बरील कोर्सेससाठी आधुनिक पद्धतीची यंत्रसामुग्री प्रतिष्ठानने खरेदी केली आहे. संगणक वर्ग व संगणक तंत्रोपकरणे सर्व सोयींनी सुसज्ज करण्यात आली आहे. यासाठी लागणारा प्रशिक्षित सेवकवर्ग नेमण्यात आलेला आहे. ही व्यवस्था प्रतिष्ठानच्या केंद्र इमारतीतील चौथ्या मजल्यावर करण्यात आलेली आहे.

या प्रकल्पामुळे युवक-युवतींचा राबता वर्षभर प्रतिष्ठानमध्ये राहीलच, पण त्यायोगे नवभारतच्या उभारणीसाठी कुशल तंत्रज्ञही उपलब्ध होतील. शासकीय कर्मचारी-औद्योगिक संस्था तसेच इतर कार्यालये यांच्याशी प्रतिष्ठानचा जवळून संबंध येईल. ‘एन्युकेशन टू होम’ हा प्रकल्प कार्यान्वित झाल्यावर सर्व महाराष्ट्रातील ग्रामीण भागातील शाळांत व महाविद्यालयांत शिक्षण घेणारी सर्व मुलेही या उपक्रमांचा लाभ घेऊ शकतील. त्यामुळे न्याचे आर्थिक जीवनमान उंचावण्यासाठी प्रतिष्ठानचा मोठा हातभार लागेल असा विश्वास वाटतो.

३८. वसुंधरा बचाव अभियान :

युवक विरादरी, मुंबई यांनी ४००० कि.मी. सायकल व चित्ररथाद्वारे ५० युवकांसह ‘वसुंधरा बचाव-भारत बनाव’ हे अभियान कावेरी तीरापासून ते तापी-साबरमती तीरापर्यंत पहिल्या टप्प्यात तर दुसऱ्या टप्प्यात साबरमती पासून यमुनेपर्यंत आयोजिले होते. कार्यक्रम रचनात्मक असल्याने तसेच देशप्रेम आणि राष्ट्रीय कर्तव्याचा नव्या पिढीला विसर पडू नये म्हणून युवक विरादरी, मुंबई ने आयोजित केलेल्या कार्यक्रमास प्रतिष्ठानने रुपये ५०,०००/- चे अनुदान दिले.

३९. भारतीय भटके विमुक्त संशोधन संस्था, सातारा :

भारतीय भटके विमुक्त संशोधन संस्था, सातारा यांनी महाराष्ट्रातील भटक्या जमातींचा पथदर्शक प्रकल्प जून १९९९ पासून सुरू केला आहे. पहिल्या टप्प्यात १८ जिल्ह्यांचे सर्वेक्षण पूर्ण केले असून उर्वरित जिल्ह्यांचे सर्वेक्षण पूर्ण करण्यासाठी प्रतिष्ठानने १,५०,०००/- अनुदान मंजूर केलेले आहे. त्यापोटी आतापर्यंत भारतीय भटके विमुक्त विकास व संशोधन संस्थेस प्रतिष्ठानकडून रुपये ६०,०००/- अर्थसाहाय्य देण्यात आलेले आहे. संस्थेकडून वेळावेळी अहवाल प्राप्त होत आहेत.

४०. महाराष्ट्र आर्थिक विकास मंडळ, मुंबई :

महाराष्ट्र आर्थिक विकास मंडळ व यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई यांच्या संयुक्त विद्यमाने ‘भारतीय आर्थिक व्यवस्था-भविष्याचा वेध’ या विषयावर राष्ट्रीय परिषद दि. १३ फेब्रुवारी १९९९ रोजी आयोजित करण्यात आली होती. या परिषदेस मान. श्री. शरद पवार हे अध्यक्ष होते व प्रमुख पाहुणे म्हणून डॉ. मनमोहन सिंग होते, तसेच श्री. देवधर इत्यादी मान्यवर उपस्थित होते. परिषदेला चांगला प्रतिसाद लाभला.

महाराष्ट्र आर्थिक विकास मंडळ व यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई यांची ध्येय धोरणे व उद्दिष्टे एकमेकांशी सुसंगत असल्याने महाराष्ट्र आर्थिक विकास मंडळास केंद्र इमारतीत ‘इन्फर्मेेशन सेंटर’ उघडण्यासाठी प्रारंभ देण्यात आलेला आहे. या इन्फर्मेेशन सेंटरचा उपयोग प्रतिष्ठानला व इतर संबंधितांना चांगल्या प्रकारे होईल.

४१. सार्वजनिक उत्सव समिती - नवी दिल्ली :

सार्वजनिक उत्सव समिती, नवी दिल्ली या संस्थेकडून प्रत्येक वर्षी मान. यशवंतराव चव्हाण स्मृती मनावर कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात येते. नवी दिल्ली येथे मान. श्री. वसंतराव साठे, माजी केंद्राध्यक्ष यांच्या अध्यक्षतेखाली मान. चव्हाण माहेवांच्या स्मृती प्रीत्यर्थ दोन दिवस कार्यक्रम आयोजित करण्यात येतो. यांच्या विनंतीनुसार प्रतिष्ठान आर्थिक महाय्य करत. यावर्षी त्यांना रुपये ४०,०००/- अनुदान मंजूर करण्यात आले.

४२. नवभारत युवा आंदोलन :

१. यशवंतराव चव्हाण स्मृती गुणगौरव चषक :

सलगपणे चंदाच्या पाचव्या वर्षी महाविद्यालयीन विद्यार्थी-विद्यार्थीनींमार्फत विद्यापीठ स्तरावर वक्तृत्व व निबंध स्पर्धा वैशिष्ट्यपूर्ण रीतीने आयोजित करण्यात आली. स्पर्धेपूर्वी नडांची दिशादर्शक कार्यशाळा घेण्यात आली. यातील खुल्या चर्चेनंतर प्रत्यक्ष स्पर्धा पाह पडली. या प्रकारे ही स्पर्धा मुंबई, पुणे व फलटण (शिवाजी विद्यापीठ) येथे घेण्यात आली. सहसंयोजक म्हणून यशवंतराव चव्हाण पुणे विभागीय केंद्र व फलटण वृथ फाऊंडेशन, फलटण या संस्थांचे सहकार्य लाभले. यशस्वी विद्यार्थ्यांना सन्मानचिन्हे, प्रशस्तिपत्रे व गेख रकमेच्या स्वरूपात पारितोषिके देण्यात आली.

२. चर्चासत्र बैठका :

रेशनिंग प्रश्नावर जिल्हावार बैठका आंदोलनाच्या वतीने पुणे, नाशिक व अहमदनगर येथे आयोजित करण्यात आल्या. मा. आमदार अशोक धात्रक, सचिव मा. फाटक व इतर प्रमुख १५० कार्यकर्ते उपस्थित होते. रेशनिंग कृती समितीतर्फे गोवंडी येथे राज्यस्तरीय रेशनिंग परिषद घेण्यात आली.

३. स्वातंत्र्य दिन रात्रफेरी :

दि. १४ ऑगस्ट ९८ रोजी भारतीय स्वातंत्र्य दिनानिमित्ताने संबंधित कार्यकर्त्यांची रात्रफेरी काढण्यात आली. फेरीमध्ये राष्ट्रगीत, संविधान प्रतिज्ञा, भाषणे व राष्ट्रीय स्मारकांना भेटी देण्यात आल्या.

४. सामाजिक कार्यकर्ता प्रशिक्षण वर्ग :

मुंबईतील सामाजिक कार्यकर्ते व सामाजिक कार्याची आवड असणाऱ्या स्त्री-पुरुषांकरिता 'सामाजिक कार्यकर्ता प्रशिक्षण वर्ग' (६ महिने) आयोजित करण्यात आले. यामध्ये ३० प्रशिक्षणार्थीनी भाग घेतला. विश्व युवक केंद्र, नवी दिल्ली येथे शिवीराचे आयोजन करण्यात आले होते. सामाजिक कार्यकर्ता प्रशिक्षण वर्गातील ४ प्रशिक्षणार्थी शिवीराकरिता नवभारत युवा आंदोलनच्या वतीने उपस्थित होते.

श्री. द.म. मिरासदार, मा. श्री. शरद पवार व
श्री. अरुण मेहता हास्यविनोद करताना
दि. ५-११-९८

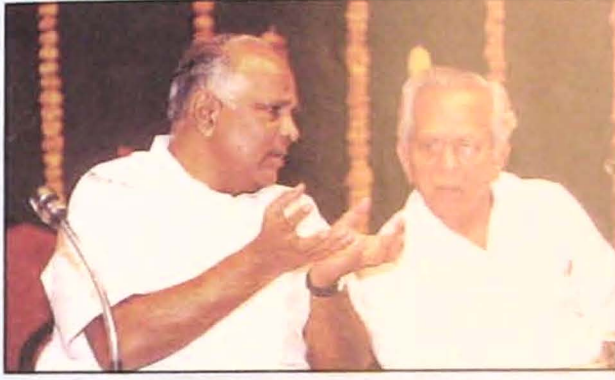
दि. ५ नोव्हेंबर १९९८ रोजी प्रेक्षाकांत बसून
'पु.ल. वृत्तांत' हा अनुबोधपट पहात असताना
प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष मा. श्री. शरद पवार,
श्री. द.म. मिरासदार, श्री. शशी प्रभू यांच्या
समवेत.

दि. २५ नोव्हेंबर १९९८ यशवंतराव चव्हाण कृषी-
औद्योगिक समाजरचना - राजस्तरीय पारितोषिक
१९९८ मा. डॉ. जयंतराव पाटील यांना प्रदान.

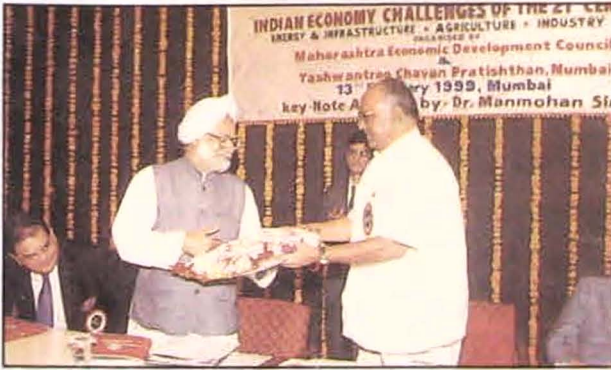
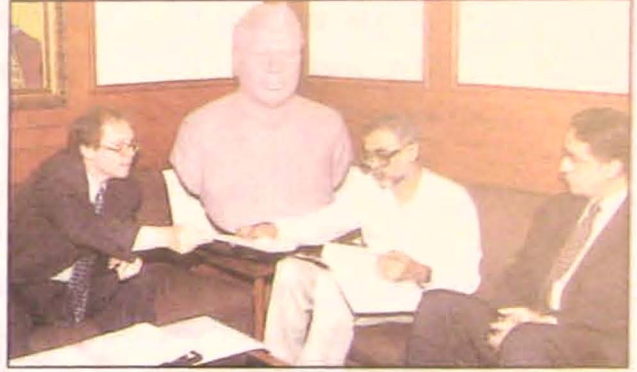

मा. श्री. मोहन धारिया, डॉ. जयंतराव पाटील व
मा. श्री. शरद पवार चर्चा करताना.

यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार समितीचे अध्यक्ष न्यायमूर्ती वाय.बी. चंद्रचूड व मा. श्री. शरद पवार, अध्यक्ष.

युरोपीयन इकॉनॉमीक यूनियन - दिल्ली कार्यालयाचे श्री. मार्टीन ग्राडा (कौन्सिलर) व प्रतिष्ठानचे सरचिटणीस श्री. शरद काळे सहकार प्रशिक्षण प्रकल्पावर चर्चा करताना.

महाराष्ट्र आर्थिक विकास (MEDC) यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान यांच्या सयूक्त विद्यमाने आयोजित केलेल्या '२१ व्या शतकातील भारतीय अर्थव्यवस्थे पुढील आव्हाने' या विषयावरील राष्ट्रीय परिसंवादाचे वेळी प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष मा. श्री. शरद पवार प्रमुख पाहूणे, डॉ. मनमोहन सिंग यांचे स्वागत करताना. (दि. १३ फेब्रुवारी १९९९)

"यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार १९९८" श्रीमती इला भट अध्यक्ष सेवा (गुजरात) यांना प्रदान करताना डॉ. चित्राताई नाईक, मा. श्री. शरद पवार व मा. दादासाहेब रुपवते.

५. एड्स प्रतिबंधक प्रशिक्षण कार्यशाळा :

राष्ट्रीय एड्स निवंत्रण संघटनेच्या मार्गदर्शक सूत्रानुसार यावर्षी परभणी येथे 'महात्मा गांधी सेवा संघ' परभणी या सहआयोगाच्या सहकार्याने एड्स शिवीराचे आयोजन करण्यात आले होते. या शिविरात ७० प्रशिक्षणार्थीनी भाग घेतला.

६. वेध चळवळीचा :

प्रतिष्ठान व समर्थन या संस्थांच्या विद्यमाने नाशिक येथे कामगार चळवळ, आदिवासी चळवळ, दलित चळवळ, स्त्री चळवळ या प्रमुख चळवळींवर 'वेध चळवळीचा' संमेलन घेण्यात आले. महाराष्ट्रातील प्रमुख कायंकर्त्यांसह सुमारे ३०० कार्यकर्ते उपस्थित होते. या कार्यक्रमात मा. श्री. बाबुराव बागुल, मा. श्री. राम बापट, मा. श्री. विनायकराव पाटील, मा. श्री. लक्ष्मण माने, डॉ. रावसाहेब कसवे, मा. श्री. कुमार केतकर, मा. श्री. वाहरु सोनवणे, मा. श्री. अर्जुन डांगळे, श्रीमती शमा दलवाई, श्रीमती शारदा साठे आदिसह अनेक मान्यवर सहभागी झाले होते.

७. इतर कार्यक्रम :

६ डिसेंबर १९९८ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त काव्यांजली आयोजित करण्यात आली होती. कार्यक्रमात अनेक मान्यवर व नवोदित कवी सहभागी झाले होते. २० ऑगस्ट १९९८ रोजी राजीव गांधी जयंतीनिमित्त श्रद्धांजलीची बैठक घेण्यात आली. प्रतिष्ठानचे उपाध्यक्ष दादासाहेब रुपवते व सर्चिटरांस शरद काळे यांनी राजीव गांधीच्या विविध व्यक्तिमत्त्वाविषयी आपले विचार मांडले. महाराष्ट्र महिला व्यासपीठ कायंकर्त्यांकरिता वर्षा सहल अंनिय फॉल, खोपोली येथे आयोजित करण्यात आली होती. सहलीमध्ये ८० कार्यकर्ते सहभागी झाले होते. दिनांक २२ सप्टेंबर १९९८ रोजी गुणवान विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि त्यांचे कौतुक करण्यासाठी १२वीच्या गुणवत्ता यादीतील विद्यार्थ्यांचा सत्कार मा. सदानंद वर्दे यांच्या हस्ते करण्यात आला. मा. दादासाहेब रुपवते, मा. शरद काळे, मा. गिरीश गांधी हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. प्रतिष्ठान व समर्थन यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'वंचित बाल शिक्षण' या विषयावर एक दिवसीय चर्चासत्र घेण्यात आले. महागष्टानुन शिक्षण क्षेत्रामध्ये कार्य करणाऱ्या सुमारे १०० पेक्षा जास्त कार्यकर्त्यांनी यात सहभाग घेतला. अल्पसंख्यांक समाजावरील हल्ल्याबाबत कार्यकर्त्यांची बैठक - अल्पसंख्य समाजावरील हल्ल्यांच्या निषेधार्थ मुंबईतील वेगवेगळ्या पक्षाच्या, संघटनेच्या सुमारे ५० कार्यकर्त्यांची बैठक नाशिक येथे आयोजित करण्यात आली होती. एप्रिल ९८ मध्ये नव्या पिढीतील लक्षणीय नाटककार संजय पवार यांच्या नाट्यकृतींवर दोन दिवसांचे चर्चासत्र घेण्यात आले. २०० नाट्य रसिक व साहित्यप्रेमींचा सहभाग या कार्यक्रमास लाभला. मे ९८ मध्ये माहिम येथील निर्मल उद्यान व गोंरेगाव येथील आर कॉलनी अरण्यामध्ये निसर्ग सहली, व्याख्याने, स्लाईड शो, आदिचे आयोजन करण्यात आले. तसेच सेंटॉर हॉटेल कर्मचारी संघटनेच्या मदतीने दैनंदिन जीवनातील पर्यावरणाबाबत स्लाईड शोसह व्याख्यानांचे आयोजन करण्यात आले. या उपक्रमात ६० कार्यकर्ते सहभागी झाले होते.

२६ नोव्हेंबर १९९८ घटनादिन - दि. २६ नोव्हेंबर हा भारतीय राज्यघटना 'घटना दिन' म्हणून मुंबईतील सामाजिक संघटनेच्या वतीने साजरा करण्यात आला.

७अ. यशवंतराव चव्हाण युवा पुरस्कार १९९८ :

सामाजिक, राजकीय, शैक्षणिक, सहकार, प्रबोधन विकास कार्यपैकी एका वा अनेक क्षेत्रात व्यापक प्रमाणात संघटनात्मक स्वरूपाचे कार्य करणाऱ्या एका युवकास व युवतीस 'यशवंतराव चव्हाण युवा पुरस्कार' देण्यात येतो. १९९८ चा युवा पुरस्कार श्रीमती अनिता पगारे - नाशिक व श्री. विजय कान्हेकर - परभणी यांना दि. १२ मार्च १९९९ रोजी "यशवंतराव चव्हाण यांच्या जयंतीदिनी" प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष मा. शरद पवार व ज्येष्ठ सामाजिक कार्यकर्त्या श्रीमती इला भट यांच्या उपस्थितीत देण्यात आला. रोख रक्कम रु.११,०००/-, सन्मानचिन्ह व सन्मानपत्र असे पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

४३. महाराष्ट्र महिला व्यासपीठ

दिनांक १ जुलै १९९८ रोजी रोशनीचे दादरला उपकेंद्र उघडण्यात आले. त्यासाठी श्रीमती मंगला शिंदे व अर्चना नाईक या महिला कार्यकर्त्यांनी दादरसारख्या ठिकाणी जागा उपलब्ध करून दिली. केंद्रामध्ये पुढील विषयावर चर्चा घडविण्यात आली.

१. पोलिस चौकीत तक्रार नोंद करणे इत्यादी
२. सामाजिक हस्तक्षेप - गृहभेट - श्रीमती नीला लिमये
३. कुटुंब न्यायालयात जाऊन केस नोंदविणे इत्यादी
४. स्त्री विषयक कायदे व तत्संबंधी माहिती
५. झालेल्या प्रशिक्षणाबद्दल चर्चा

दिनांक १८.७.१९९८ रोजी 'विवाह नोंदणी सक्तीची करावी का' या विषयावर चर्चासत्र व मार्गदर्शनपर शिबिर आयोजित करण्यात आले. या विषयावर श्रीमती ज्योति म्हापसेकर, श्रीमती गोगटे, श्रीमती वृशाली राजे, श्रीमती सुधा कुलकर्णी व श्रीमती शारदा साठे यांनी आपले विचार मांडले.

दिनांक १४.८.१९९८ रोजी महिला स्वातंत्र्य सैनिकांचा मेळावा आयोजित करण्यात आला. त्यावेळी स्वातंत्र्य सैनिक महिलांनी आपले अनुभव कथन केले. त्याप्रसंगी अहिल्या रांगणेकर, वसुधा भागवत, कुसूम कुळकर्णी, प्रभा भाईंदर, मठ कुडवेकर, स्मृती सामंत, सरोज मुजुमदार, पै, प्रभा दांडेकर या स्वातंत्र्य सैनिक महिला उपस्थित होत्या. महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेसचे अध्यक्ष श्री. रणजीत देशमुख यांच्या हस्ते या महिलांचा सत्कार करण्यात आला.

दिनांक १७ ऑगस्ट १९९८ रोजी डॉ. रश्मी मयूर यांचे पर्यावरण व स्त्रिया या विषयांवर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. यात २५ महिला संघटनांच्या प्रतिनिधींनी भाग घेतला.

दिनांक ५-१०-१९९८ रोजी महाराष्ट्र महिला व्यासपीठाच्या मुंबई शाखेचे उद्घाटन झाले. प्रतिष्ठानच्या मुंबई येथील फ्लॅटचा वापर 'प्रशिक्षण केंद्र' व महिलांसाठी इतर उपक्रम सुरु करण्यासाठी करण्यात येत आहे. आज्ञा त्या जागेत संगणक प्रशिक्षण अत्यंत कमी दरात उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न चालू आहे.

दिनांक ८-११-१९९८ रोजी 'नवीन महिला धोरण काही प्रश्न' या विषयांवर चर्चा आयोजित केली. श्री. स्वर्जित रेग्मुख, श्रीमती प्रा. पुष्पा भावे, श्रीमती अहिल्या रांगणेकर, सुधा कुळकर्णी यांनी चर्चेत भाग घेतला.

दिनांक १९ डिसेंबर १९९८ रोजी महिलांचा एक संपूर्ण दिवसाचा मेळावा चव्हाण सेंटर येथे आयोजित करण्यात आला. या मेळाव्यासाठी अंदाजे ९० महिला उपस्थित होत्या. या दिवशी महिला सदस्य नोंदणीला मुक्त झाले. पहिल्याच दिवशी ४० महिला सदस्य नोंदवले गेले.

सदस्यत्व हे गुणान्मक असावे असा हेतू ठेवूनच सदस्य नोंदणी चालू आहे.

दिनांक २० जानेवारी १९९९ रोजी 'मनुस्मृति' वर डॉ. रुपा कुळकर्णी यांच्या व्याख्यानाचा कार्यक्रम संपन्न झाला. हा कार्यक्रम महाराष्ट्र महिला व्यासपीठ व स्त्री मुक्ती संघटना यांच्या संयुक्त विद्यमाने घेण्यात आला.

दिनांक ६ फेब्रुवारी १९९९ रोजी दादरच्या 'श्रमिक' येथे स्त्री मुक्ती संघटना, यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानचे मासिक कायदेविषयक महायय व सल्ला केंद्र व महाराष्ट्र महिला व्यासपीठ या संस्थांच्या संयुक्त विद्यमाने बन्सक्राफ्टच्या कायद्यात कोणते बदल व्हावेत या विषयी चर्चा झाली. निष्णात कायदेपंडित व महिला कार्यकर्त्या श्रीमती इंदिरा त्रयमिंग यांनी मार्गदर्शन केले व सुधारणा सुचवल्या.

मुंबई बांद्रा कुटुंब सल्ला केंद्रात समुपदेशकाचे काम करण्यासाठी जे प्रशिक्षण सुरु केले त्यात सहभागी होण्यासाठी व्यासपीठाचा रोशनीतर्फे १०१८ महिला कार्यकर्त्या जात आहेत. तेथे कौटुंबिक न्यायालय प्रशिक्षण कार्यक्रमाची माहिती घेऊन गरजू महिलांना मदत करण्याचे काम चालू आहे. श्रीमती इला भट यांची प्रकट मुक्तपत्र दि. ११ मार्च १९९९ रोजी प्रतिष्ठानमध्ये घेण्यात आली. या कार्यक्रमास मुमारे १५० महिला कार्यकर्त्या उपस्थित होत्या.

४४. कृषी व सहकार व्यासपीठ १९९८-९९ :

कृषी व सहकार व्यासपीठाचे काम प्रतिष्ठानचे विस्वस्त श्री. ज्ञानेश्वर छेरे यांच्या नियंत्रणाखाली चालू आहे.

व्यासपीठाच्या कामात मुख्यतः श्री. जी. पी. भावे (निवृत्त कार्यकारी संचालक, नाबाई) यांचे मार्गदर्शन मिळत असून कामास महामंडळीचे निवृत्त अध्यक्ष श्री. एन. एस. कुळकर्णी, इफो खत कॉर्पोरेशनच्या विक्री

विभागाचे माजी मॅनेजर श्री. एच.के. महाले, श्री. एम.टी. भिडे आणि अॅड. टी.मधु पाटील यांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन मिळते.

१. सहकारी दूध उत्पादक संघाच्या कार्यकर्त्यांची बैठक :

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई, कृषी व सहकार व्यासपीठाच्या वतीने दि. १ एप्रिल १९९८ रोजी दूध संकलन करणाऱ्या तालुका व जिल्हा सहकारी संघाच्या पदाधिकाऱ्यांचे चर्चासत्र आयोजित केले होते. या चर्चासत्रात महाराष्ट्र राज्य सहकारी दूध विकास समितीचा सहभाग होता. आमदार, श्री. पी.के. अण्णा पाटील, मा. रावसाहेब म्हळे, मा. बबनराव बडदरे, मा. नानासाहेब फडतरे, मा. ज्ञानेश्वर खैरे - निमंत्रक कृषी व सहकार व्यासपीठ आमदार अजितराव घोरपडे, आमदार, वाळासाहेब धोरात इ. १० आमदार उपस्थित होते. त्यांचेबरोबर महाराष्ट्रातील सहकारी दूध संघाचे ३५० पदाधिकारी यांनी या चर्चासत्रात सहभाग घेतला.

वरचेवर निर्माण होणारी दूध धंद्यातील परिस्थिती टाळण्याकरीता सर्व दूध उत्पादक सहकारी संघाची राज्य पातळीवर प्रक्रिया संस्था स्थापन करून शेतकऱ्यांना किफायतशीर किंमत, प्रक्रीयांद्वारे मिळवून घ्यावी यासाठी ना. मा. नारायण राणे, (त्यावेळचे दूध विकासमंत्री) यांचेकडे शिष्ट मंडळ नेले होते. त्यांनी लक्ष घालून निर्णय घेण्याचे कबूल केले. त्याप्रमाणे ५ एप्रिल रोजी विधी मंडळात दुधाचे भाव व इतर सुविधा जाहीर केल्या.

२. साखर व्यवसायातील तज्ञांची बैठक :

व्यासपीठाच्या वतीने दि. ३ एप्रिल ९९ रोजी साखर व्यवसायातील तज्ञांची बैठक प्रतिष्ठानमध्ये आयोजित केली होती. महाराष्ट्रातील सहकारी साखर कारखान्याच्या शेतीविषयक चर्चांमध्ये कारखानदारांच्या आजारपणाची कारणे नमूद करण्यात आली आहेत.

या बैठकीस प्रतिष्ठानचे उपाध्यक्ष मा. दादासाहेब रुपयते, श्री. ज्ञानेश्वर खैरे - निमंत्रक - कृषी - सहकार व्यासपीठ, साखर तज्ञ डॉ. जी. पी. हापसे (पुणे), साखर कामगार संघटनेचे सुभाष गुरव, कोल्हापूर, कामगार नेते किशोर पवार, तज्ञ ना.म. कुलकर्णी, श्री. हुसेन दलवाई, श्री. सुरेश गवळी - साखर विभाग प्रमुख इ. मान्यवर उपस्थित होते.

३. साखर धंद्याविषयीचा महाजन अहवाल :

भारत सरकारने देशातील साखर धंद्याचा विशेषतः साखर कारखान्यांचा अभ्यास करून अहवाल देण्यासाठी महाजन कमिटी नेमली होती. जागतिक पातळीवर या धंद्याचा अभ्यास करून श्री. महाजन यांनी उपयुक्त असा अहवाल शासनाला दिला आहे. या अहवालावर चर्चा करण्यासाठी अखिल भारतीय साखर कारखाना संघाचे अध्यक्ष माजी खासदार शिवाजीराव पाटील यांच्या अध्यक्षतेखाली एक चर्चासत्र पुणे येथे आयोजित केले होते. वसंतदादा इन्स्टिट्यूटचे कार्यकारी संचालक श्री. राणेसाहेब आणि साखर धंद्यातील तज्ञ सुरेश गवळी यांनी सविस्तर प्रबंध वाचून दाखविला. अंदाजे ५० प्रतिनिधी इतर होते, श्री. ज्ञानेश्वर खैरे यांनी सूत्रसंचालन केले. या बैठकीला प्रतिष्ठानचे सरचिटणीस श्री. शरद काळे उपस्थित होते.

४. जीवन शिक्षण अभियान :

पुणे जिल्ह्याच्या ग्रामीण भागात जीवन शिक्षण अभियान योजना दोन वर्षे चालविण्यात येते. या योजनेत १८ ते ३० वर्षांचे तरुण आणि महिला विशेष रितीने काम करीत आहेत. सासवड येथील साबळे-वारधीरे महाविद्यालय आणि श्रीनाथ शिक्षण प्रसारक मंडळ यांच्या सहयोगाने पुणे येथील फिल्म इन्स्टिट्यूटचे संचालक डॉ. नरहरते यांचे प्रसार माध्यमार्थील स्त्री प्रतिमा या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. ७०० ते ८०० विद्यार्थी-विद्यार्थीनी या उपक्रमात सहभागी झाले होते. अध्यक्षांश्री श्री.ज्ञानेश्वर खैरे होते. पुरंदर तालुक्यात माध्यमिक विद्यालयांमधील सांस्कृतिक विभागाच्या ५० शिक्षकांचा मेळावा युवक-युवतींच्या आवडीचे कार्यक्रम ठरविण्यासाठी घेण्यात आला होता.

५. २५ नोव्हेंबर १९९८ रोजी चव्हाणसालेबांच्या पुष्पतिथीनिमित्त ५ हायस्कूलमधील १२५ विद्यार्थी-विद्यार्थीनींना न्यांनासह मिरवणूक काढली. २५ हायस्कूल आणि कनिष्ठ महाविद्यालये यांनी भाग घेतला. सावळे-वखिरे महाविद्यालयांमध्ये कार्यक्रमाचा समारोप झाला.

६. केंद्रीय अर्थसंयोजनाबाबत चर्चा :

केंद्रीय अर्थमंत्र्यांनी १९९९-२००० सालच्या अंदाजपत्रकाकरीता तज्ञांकडून सूचना मागविल्या होत्या. दि. १ फेब्रुवारी ९९ रोजी महागाष्ट्र राज्य सहकारी बँकेचे अध्यक्ष आमदार, अजितदादा पवार यांच्या अध्यक्षतेखाली अर्थसंकल्प पूर्व चर्चासत्र पुणे येथे प्रतिष्ठान आणि एमएससीबी बँक यांच्या बतीने आयोजित केले होते. चर्चासत्रात वरील सर्व सल्लागांसह सुमारे २० तज्ञ, विचारवंत यांनी भाग घेतला. सर्व संमतीने अर्थमंत्र्यांना वेबसाईटवर एक निवेदन तातडीने पाठविण्यात आले.

केंद्र सरकारचे अंदाजपत्रक जाहीर झाल्यानंतर त्यावर तज्ञांच्या ३-४ बैठका घेऊन निवेदन तयार करून खासदारांना पाठविले.

७. सहकार प्रशिक्षण योजना :

महागाष्ट्रातील सहकारी चळवळीतील प्राथमिक सहकारी संस्थांपासून तालुका-जिल्हा व राज्यपातळीवर सहकारी संस्थेत काम करणाऱ्या कार्यकर्त्यांना प्रशिक्षण देण्याकरीता एक योजना तयार करण्यासाठी श्री. जी. पी. भावे - निवृत्त कार्यकारी संचालक नाबाई यांच्या मार्गदर्शनाखाली समिती नेमली आहे. समितीने विस्तृत स्वरूपाचा कार्यक्रम तयार केला असून सहकारी चळवळीशी संबंधित अमलेल्या तज्ञ लेखकांकडून पुस्तिका लिहून घेतल्या आहेत. उच्चकरव त्या प्रकाशित करून हा कार्यक्रम सुरु करण्याचा प्रतिष्ठानचा विचार आहे.

४५. कार्यदेविषयक सहाय्य व सल्ला फोरम

पर्यावरण व चव्हाण प्रतिष्ठानच्या कार्यदेविषयक सहाय्य व सल्ला फोरमच्या बतीने पाच प्रकारे कार्यदेविषयक कार्य चालू आहेत.

१. गरीब आणि गरजू लोकांना कायदेविषयक सल्ला देणे.
२. सामान्य लोकांकरीता विविध कायद्याची माहिती देणे.
३. कायद्याच्या क्षेत्रात संशोधन करणे व नविन विधेयकामंबंधी प्रस्ताव तयार करणे.
४. लोकन्यायालयचे आयोजन करणे.
५. पक्षकारामध्ये समेट घडवून आणणे.

वरील उद्दिष्टे साधण्याकरीता फोरमने अनेक कार्यक्रमांचे आयोजन केले आहे.

कायदेविषयक सल्ला केंद्र : महिन्याच्या प्रत्येक शुक्रवारी सायंकाळी ५.३० ते ७.३० वाजेपर्यंत कायदेविषयक सल्ला देण्याकरीता केंद्र सुरू असते. या केंद्रामार्फत नामवंत वकील उपस्थित राहून गरजू लोकांना नोंदी मल्ला देत असतात. वर्षभरात किमान १०० पेक्षा जास्त लोकांनी या केंद्राचा लाभ घेतला.

कायद्याची ओळख (Know your laws) : विविध कायद्यांची ओळख सामान्य जनतेला, होतकरु वकिलांना आणि अभ्यासकांना करण्याकरीता कायदेविषयक फोरम 'कायद्याची ओळख' या व्याख्यानमालेचे आयोजन करते. यामध्ये व्याख्याते म्हणून कायद्यातील तज्ज्ञ, न्यायाधिश आणि माजी न्यायाधिश यांची व्याख्याने आयोजित करण्यात येतात. अशा प्रकारच्या अनेक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले आहे.

पौगंडावस्थेतील मुलींची व्यक्तिमत्त्व विकास शिबिरे : इयत्ता आठवी ते इयत्ता १२वीच्या मुलींकरीता या शिबिरांचे आयोजन करण्यात येत असते. यामध्ये भारतीय राज्यघटना, विवाह कायदा, पोस्टीचा कायदा, जीवनमूल्ये या विषयावर चर्चा स्वरूपात व्याख्याने दिली जातात. या वर्षी मुंबई आणि मुंबई परिसरातील अनेक शाळांमध्ये एक दिवसाच्या या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. अशा अनेक कार्यक्रमांचे आयोजन गतवर्षी करण्यात आले होते.

ज्येष्ठ नागरीकांची कार्यशाळा : ज्येष्ठ नागरीकांच्या अनेक कार्यशाळांचे आयोजन, मुंबई, नवी मुंबई, ठाणे जिल्हा या ठिकाणी करण्यात आले होते. यामध्ये ज्येष्ठ नागरीकांच्या संघांचे सहकार्य मिळत असते. या कार्यशाळांमध्ये ग्राहक संरक्षण कायदा, प्रॉपर्टीचा कायदा, इच्छापत्र गुंतवणूक आणि सामाजिक / घरगुती प्रश्न या विषयांवर चर्चा केली जाते.

कायदेविषयक फोरमने ज्येष्ठ नागरीकांकरीता "Senior Citizen's Handbook" अशी छोटी पुस्तिका काढली आहे. या पुस्तिकेला महाराष्ट्रभर खूपच मागणी आहे. शिवाय गोव्यातही ही पुस्तिका फारच लोकप्रिय झाली. अनेक ज्येष्ठ नागरीक संघानी त्याबद्दल प्रतिष्ठानच आभार व्यक्त केले.

सहकारी गृहनिर्माण सोसायटीतील सभासदांना, पदाधिकाऱ्यांना सहकारी कायद्याची माहिती मिळण्याकरीता मुंबई हौसिंग फेडरेशन आणि ठाणे हौसिंग फेडरेशन यांच्या सहकार्याने अनेक कार्यक्रम वर्षभरात राबविण्यात येत आहेत.

संक्षेपानुसारक : राष्ट्रीय महिला आयोगाच्या वतीने बलवत्कार या विषयावरील बिलावर विचार करण्यासाठी राष्ट्रीय महिला आयोगाने यशवंतराव चव्हाण कायदेविषयक सल्ला फोरमकडे पाठविले होते. फोरमने मुंबईतील महिला संघटनेचे चर्चासत्र आयोजित केले होते. महिला कार्यकर्त्यांशी चर्चा करून त्यांचा दृष्टिकोन लक्षात घेऊन या विषयावर संज्ञासनात्मक निबंध तयार करून राष्ट्रीय महिला आयोगाकडे यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान कायदेविषयक मोफत सहाय्य व सल्ला फोरम यांनी सुपूर्द केला. पाशिवाय पुनर्वसन कायदा १९८६, राज्यघटना दुसऱ्या ८३वी, रीगिंग प्रतिबंध कायदा इ. कायदांवर विचार विनिमय करून आपली भूमिका मांडली.

यशवंतराव चव्हाण कायदेविषयक सल्ला व सहाय्य फोरमच्या वतीने विविध विषयांवर एकूण ३७ कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले. कार्यक्रमाच्या नियोजन व अंमलबजावणीकरीता फोरमच्या व उपसमितीच्या इरन्हा नियमिन बैठका होत असतात.

भारतीय राज्यघटनेच्या सुवर्णमहोत्सवाविमित्ताने "भारतीय राज्यघटनेवर" अनेक कार्यक्रम मुंबई व मुंबईबाहेर आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमात केंद्र व राज्य संबंध, धर्मनिरपेक्षता, आरक्षण, संसदीय लोकशाही इ. विषयांवर व्याख्यान आयोजित करण्यात आली होती.

विधी महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांसाठी वक्तृत्व स्पर्धा, कार्यशाळा व मूट कोर्ट इत्यादी कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. सांस्कृतिक प्रतिष्ठानचे वैधानिक लेखापरीक्षकाने तपासलेले हिशेबी पत्रके सादर करीत आहेत.

मुंबई

२८ जुलै १९९९

विश्वस्त मंडळ / कार्यकारिणी

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

महाराष्ट्र महिला व्यासपीठ	संयोजिका	श्रीमती शारदा साठे
नवभारत युवा आंदोलन	संयोजक संघटक	श्री. प्रेमानंद रूपवते श्री. दत्ता बाळसराफ
कृषि व सहकार व्यासपीठ	निर्मात्रक	श्री. ज्ञानेश्वर खैरे
सांस्कृतिक विभाग	निर्मात्रक संघटक	श्री. विनय नेवाळकर श्री. सुनिल बालावलकर
मोफत कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला उपक्रम	अध्यक्ष सचिव	श्री. सत्यरंजन धर्माधिकारी श्री. एम.बी. पवार
वार्तापत्र	मानद संपादक	श्रीमती रेखा नार्वेकर
यशवंतराव चव्हाण ग्रंथालय	ग्रंथपाल अतिरिक्त ग्रंथपाल	श्री. व्ही.आर. कामत श्रीमती स्मिता केळकर
यशवंतराव चव्हाण सभागृह (ऑडिटोरियम)	व्यवस्थापक	श्री. विजय देसाई
यशवंतराव चव्हाण सभागृह माहिती तंत्रज्ञान प्रबोधिनी	संचालक प्रशिक्षण समन्वयक	ब्रिगेडियर श्री. सुशील गुप्तन् श्री. मयुर पंराजपे
यशवंतराव चव्हाण कलादालन	व्यवस्थापक	कु. उज्वला आडिवरेकर
पंचायत राज प्रशिक्षण प्रकल्प	आर्थिक सल्लागार	श्री. व्ही. गणपती
प्रथम - प्राथमिक शिक्षण उपक्रम	कार्यकारी सचिव	डॉ. माधव चव्हाण
मानद वास्तु विशारद		मे. शशी प्रभु अॅण्ड असोशिएटस्
अभियांत्रिकी मानद सल्लागार		श्री. एम्.डी. काळे

कै. बॅ. राजाभाऊ भोसले - प्रतिष्ठानचे माजी सरचिटणीस

जन्म - ३० जानेवारी १९३१ मृत्यु - १८ मे १९९९

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

प्रकाशित ग्रंथ

विक्रीसाठी उपलब्ध

किंमत रुपये

१. यशवंतराव चव्हाण : विधीमंडळातील निवडक मराठी भाषणे (भाग १)
संकलन : डॉ. व्ही. जी. खोबरेकर २००.००
२. बाय. बी. चव्हाण : सिलेक्टेड स्पीचेस - विधीमंडळ (भाग २)
संकलन : डॉ. व्ही. जी. खोबरेकर २५०.००
३. "सिलेक्टेड स्पीचेस इन पार्लमेंट बाय बाय. बी. चव्हाण" (भाग १ व २)
संकलन : राम प्रधान (अमेय प्रकाशन, पुणे) २५०.००
४. यशवंतराव चव्हाण मौलिक विचार
संकलन : ना. धों. मनोहर ३.५०
५. "सह्याद्रीचे वारे"
यशवंतराव चव्हाण ३०.००
६. म. फुले निवडक विचार
संकलन व संपादन : गजमल माळी १२.००
७. बेकारी निर्मूलनातून ग्रामीण विकास
संपादक : वि. स. पागे ३५.००
८. महाराष्ट्रातील दुष्काळ आणि जलसंपत्तीचे नियोजन
संपादन : अण्णासाहेब शिंदे १६०.००
९. महाराष्ट्र : "एक दृष्टीकोन" (श्री. शरदराव पवार - भाषण संग्रह)
संपादन : दादासाहेब रुपवते ७५.००
१०. पंचायत राज, जिल्हा नियोजन आणि ग्रामीण विकास
संपादन : प्रा. पी. बी. पाटील १००.००
११. नवभारत : परिवर्तनाची दिशा
संपादक : प्रा. पी. बी. पाटील ७५.००
१२. "विमुक्तायन" महाराष्ट्रातील विमुक्त जमाती: चिकित्सक अभ्यास
संशोधक-लेखक - श्री. लक्ष्मण माने २५०.००
१३. महिला संबंधीचे धोरण : स्वयंसिध्दतेकडे वाटचाल
लेखक - डॉ. नीलम गोन्हे १५.००
१४. यशवंतराव चव्हाण (चरित्र)
लेखक - अनंतराव पाटील ८०.००

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

निर्मित
व्हिडिओ कॅसेट्स

१. प्रवासी पक्षी
(सुप्रसिद्ध साहित्यिक
कुसुमाग्रजांच्या साहित्य जीवन
कार्यावर आधारित)
२. तर्कतीर्थ जोशी
(तर्कतीर्थ लक्ष्मण शास्त्री जोशी
यांच्या जीवन कार्यावर आधारित)
३. पुलवृत्तांत
(पु.ल. देशपांडे यांचा जीवनपट.)
४. सी. एस. एम.
(एस.एम. जोशी यांच्या जीवनावर
आधारित)

या चारही विषयाच्या व्हिडिओ
कॅसेट्सची निर्मिती यशवंतराव
चव्हाण प्रतिष्ठान यांनी केली असून
दिग्दर्शनाची संपूर्ण जबाबदारी
सुप्रसिद्ध दिग्दर्शक जब्बार पटेल
यांनी पार पाडली.